

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jan Chalupa

Terorismus a česká tištěná média na počátku XXI. století

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014-2015

DIPLOMA THESIS

Jan Chalupa

Terrorism and the Czech printed media in the early XXI. century

Prague 2015

Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. února 2015

Jan Chalupa

Poděkování

Chtěl bych tímto způsobem poděkovat vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Hugo Schreiberovi za všechny rady, které mi v průběhu psaní mé závěrečné práce udělil.

Anotace

Diplomová práce se zabývá způsobem, jakým se česká tištěná média na počátku 21. století mění v průběhu teroristických útoků. Práce se zaměří na mediální odraz útoků na New York, Londýn, Madrid a Rusko.

Klíčová slova

Analýzy, diplomové práce, média, princip náležité nestrannosti, standardizované rozhovory, terorismus, tisk, zpravodajské hodnoty.

Annotation

This Diploma thesis deals with the way, how Czech printed media change during the terrorist attacks in the early 21st century. Thesis will focus on media reflections of the attacks in New York, London, Madrid and Russia.

Key words

Analyses, diploma thesis, media, news values, principle of due impartiality, print, standardized interviews, terrorism.

OBSAH

ÚVOD	8
1 TERORISMUS	9
1.1 Úvod do problematiky	9
1.2 Definice terorismu	10
1.3 Typologie terorismu	16
1.4 Historie terorismu	22
1.5 Shrnutí.....	30
2 MÉDIA A TERORISMUS	31
2.1 Úvod do problematiky	31
2.2 Vztah mezi médii a terorismem.....	33
2.3 Princip náležité nestrannosti.....	37
2.4 Koncepce zpravodajských hodnot	39
2.5 Shrnutí.....	42
3 ČESKÁ TIŠTĚNÁ MÉDIA.....	43
3.1 Úvod do problematiky	43
3.2 Deníky a časopisy	44
3.3 Minulost a současnost českých tištěných médií	45
3.4 Historie vybraných českých tištěných médií	48
3.5 Shrnutí.....	51
4 MEDIÁNI ODRAZ TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ V ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍCH NA POČÁTKU 21. STOLETÍ	52
4.1 Úvod do problematiky	52
4.2 Teroristický útok z 11. září 2001 (USA)	53
4.3 Teroristický útok z 11. března 2004 (Španělsko).....	55
4.4 Teroristický útok ze 7. července 2005 (Británie)	57
4.5 Teroristický útok z 29. března 2010 (Rusko)	59
4.6 Shrnutí.....	62
5 STANDARDIZOVANÉ ROZHOVORY.....	64
5.1 Úvod do problematiky	64
5.2 Analýza standardizovaného rozhovoru s Erikem Taberym.....	65
5.3 Analýza standardizovaného rozhovoru s Janem Jirákem.....	66
5.4 Analýza standardizovaného rozhovoru s Andorem Šándorem	67
5.5 Shrnutí.....	68
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
SEZNAM TABULEK.....	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Terorismus. Slovo, které vyvolává v uších mnoha lidí zděšení. Obrazy vybuchujících autobusů, padajících mrakodrapů nebo stovek mrtvých lidí dovádí obyvatele z mnoha různých zemí světa k přesvědčení, že jde o hrozbu, které je třeba nějakým způsobem čelit.

Cílem této diplomové práce je zanalyzovat, jakým způsobem se mění česká tištěná média na počátku 21. století v průběhu teroristických útoků. Vychází přitom z teoretických poznatků sociálněvědní disciplíny zvané mediální studia. Základní hypotézou je, že z hlediska kvalitativních změn dochází k aplikaci tzv. principu náležité nestrannosti, který legitimizuje nerespektování neutrality ve zpravodajství, a z hlediska kvantitativních změn se uplatňuje koncepce zpravodajských hodnot, mezi nimiž zaujímá významné postavení negativita.

Z této hypotézy vyplývá následující:

V případě teroristického útoku tištěná média přestávají uplatňovat (jinak velmi žádanou a přísně sledovanou) objektivitu a staví se jednoznačně na stranu napadené strany - ve sledovaném kontextu tedy na stranu západní civilizace a jejích obyvatel.

Dále z výše uvedené hypotézy vyplývá, že teroristický útok se dostává na přední stranu tištěných médií, protože se jedná o událost, která splňuje taková kritéria, aby se jí dostalo mediální pozornosti. Média z mnoha různých důvodů silně akcentují události s negativním podtextem a věnují jim pozornost. Právě teroristické útoky přitom jednoznačně patří mezi nejtragičtější momenty lidských dějin.

Teoretickým zdůvodněním této hypotézy se zabývá druhá kapitola této diplomové práce (první je zaměřena na deskripci terorismu). Třetí kapitole práce se zaměřuje na česká tištěná média, čtvrtá kapitola pak na mediální obraz teroristických útoků v českých tištěných médiích na počátku 21. století. V páté kapitole jsou zjištěná fakta konfrontována s šéfredaktorem časopisu Respekt Erikem Taberym, mediálním odborníkem Janem Jirákem a odborníkem na hrozby terorismu Andorem Šándorem.

Výzkumnými metodami této diplomové práce jsou rešerše odborné literatury, analýza, porovnávání historických pramenů a standardizovaný rozhovor.

Rukopis diplomové práce byl uzavřen před teroristickým útokem na satirický časopis Charlie Hebdo v lednu roku 2015.

1 TERORISMUS

1.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Následující kapitola se snaží definovat terorismus, provést jeho typologii a uvést ho v historickém kontextu.

Fenomén terorismu lze pojímat z různých hledisek. Vědečtí pracovníci se většinou snaží o co nejobjektivnější názor, vládní autority zaujímají vyhraněné stanovisko dané jejich postavením, veřejnost je ovlivňována především působením médií a teroristé a jejich sympatizanti pojímají celou záležitost z hlediska svého přesvědčení, že se nachází v područí represivní vlády, jejíž legitimita je sporná.¹

Pro účely této diplomové práce je nejideálnější vypořádat se s celou problematikou z hlediska akademického a vědeckého pohledu. *„Učencům zkoumajícím terorismus může odstup, který si záměrně udržují, napomoci při zaujímání objektivnějšího pohledu... Akademický způsob práce se zvědavostí, pochybováním a metodickým zkoumáním může vést k nezávislejším, politicky neangažovaným závěrům, než je obvyklé v jiných prostředích.“*²

Úsilí o správnou definici a typologii terorismu je nezbytné. Jen tak se lze s celou problematikou vyrovnat a porozumět jí (viz 1.2 a 1.3). V tomto smyslu je stejně potřebný historický kontext, protože bez znalosti minulosti můžeme jen velmi těžko pochopit současnost (viz 1.4).

¹ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 15-16. ISBN 80-7237-340-4.

² Tamtéž s. 16.

1.2 DEFINICE TERORISMU

Termín terorismus pochází z latinského slova *terrere* (hrozit, způsobovat hrůzu) a samotné slovo se poprvé objevilo ve významu blízkém tomu dnešnímu v roce 1798 v dodatku Slovníku Francouzské akademie.³

Jeho využívání i význam se postupem času změnil. „*Dlouho předtím, než záměrné vojenské útoky na civilisty jako metoda ovlivňování politického chování států a jejich vůdců začalo být nazýváno terorismem, měla tato taktika celou řadu jiných názvů. Od dob římské republiky až do konce 18. století se například hovořilo o ničivé válce. Římané často používali též pojem trestná válka, i když přísně vzato, trestné výpravy a nájezdy byly jen součástí ničivé války. Zatímco mnohá římská vojenská tažení byla vsutku podnikána jako trest za vzpouru nebo zradu, jiné ničivé akce vycházely z prosté snahy vzbudit u nově podmaněných národů strach z moci Říma a tím (tak si alespoň Římané mysleli) odebrat domorodým vůdcům jakoukoli podporu.*“⁴

V době Velké francouzské revoluce označoval terorismus vládu založenou na násilí a hrozbě a šlo tedy o státní teror uplatňovaný represivním aparátem (policie, armáda) proti „neloajálním“ vlastním občanům.⁵

Během 19 století se význam slova terorismus posunul do víceméně pejorativní roviny, protože jím byli označováni především nepřátelé absolutistických zřízení (tj. zejména anarchisté).⁶

V současnosti se do popředí dostávají aktivity pravicových a náboženských teroristů.⁷

Jako charakteristické znaky vymezující terorismus jsou uváděny následující: často se jedná o předem promyšlenou a plánovanou činnost; aktéři své konání chápou jako poslání, které má přispět k naplnění určitého cíle; aktéři působí infiltrovaně a v přísném utajení; jejich konání zahrnuje nezákonné užití nebo hrozbu užitím různých forem násilí; útoky jsou zaměřeny na nezúčastněné civilní obyvatelstvo a civilní cíle; primárním účelem je vyslat zastrašující poselství; celá činnost je zpravidla realizována

³ ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 21-22. ISBN 80-7254-305-9.

⁴ CARR, C. *Dějiny terorismu*. Vydání první. Praha: Práh, 2002. s. 28. ISBN 80-7252-063-6.

⁵ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 54. ISBN 80-902670-4-1.

⁶ ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 23. ISBN 80-7254-305-9.

⁷ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 54. ISBN 80-902670-4-1.

nestátními skupinami či organizacemi.⁸ To tedy znamená, že samotnému teroristickému činu předchází vytyčení určitého cíle, za kterým teroristé jdou. Tento cíl je pro teroristy zásadní a je spjat s jejich vnitřním přesvědčením. Za účelem splnění svého cíle jsou teroristé často schopni zmařit nejen cizí ale i vlastní životy. K tomu pak v mnoha případech skutečně dochází – oběťmi se přitom obvykle stávají lidé, kteří s cíly daných teroristů nemají prakticky nic společného. Konečným výsledkem teroristických aktivit je pak šíření strachu a děsu.

Josef Mrázek v knize *Právní aspekty boje proti terorismu* konstatuje, že charakteristickým rysem terorismu bylo vždy použití násilí nebo alespoň hrozba násilím.⁹ Podle něj sem tedy patří atentáty, únosy osob, únosy letadel a lodí, braní rukojmí, bombové útoky, včetně v posledních letech stále početnějších sebevražedných útoků proti vybraným cílům.¹⁰ „*Předmětem teroristických útoků jsou školy, nákupní centra, autobusová a vlaková nádraží, restaurace a noční kluby. K cílům těchto útoků patří také velvyslanectví, vojenská a jiná zařízení atd., která představují ekonomické a politické symboly moci.*“¹¹ Právě násilí je pro teroristické činy typické a zásadním způsobem se také odráží v následném mediálním zpracování (viz 2.2)

Všeobecná encyklopedie Diderot definuje terorismus jako „*metodu zastrašování politických odpůrců hrozbou a užitím násilí; pumovými útoky, únosy, atentáty i tzv. veřejnými popravami.*“¹² Smyslem tohoto teroru¹³ má být podle této encyklopedie vytvoření extrémního psychického nátlaku na jednotlivce i skupiny obyvatelstva.¹⁴ Opět se zde tedy konstatuje, že cílem teroristů je především šíření děsu. To má pak za následek, že se jednotlivé skupiny obyvatelstva nebo i obyvatelstvo jako celek cítí

⁸ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 8. ISBN 978-80-7278-443-1.

⁹ MRÁZEK, J. in SCHEU, H. CH., et al. *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha: Univerzita Karlova – Evropské informační středisko, 2005. s. 211. ISBN 80-85889-67-6.

¹⁰ Tamtéž s. 211.

¹¹ Tamtéž s. 211.

¹² Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie Diderot*. Vydání 1. Praha: DIDEROT, 1999. s. 60. ISBN 80-902723-0-4.

¹³ Teror Všeobecná encyklopedie Diderot definuje jako „*násilné jednání používané jednotlivci, skupinami nebo hnutími, respektive státy, zejména k likvidaci a zastrašování protivníků (zvláště politických), k provokacím a k vyvíjení psychického nátlaku na obyvatelstvo.*“ Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie Diderot*. Vydání 1. Praha: DIDEROT, 1999. s. 60. ISBN 80-902723-0-4.

¹⁴ Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie Diderot*. Vydání 1. Praha: DIDEROT, 1999. s. 60. ISBN 80-902723-0-4.

ohroženo a požaduje po své vládě, aby zajistila bezpečí. Toho přitom může být dosaženo i tak, že bude vyhověno požadavkům teroristů.

Přestože by se definice terorismu uvedená ve Všeobecné encyklopedii Diderot (viz výše) mohla zdát na první pohled dostačující, ve skutečnosti tomu tak není. Správné definování slova terorismus je totiž jedním z nejsložitějších problémů, se kterým se odborníci na tuto problematiku stále ještě pořád dostatečně nevypořádali. Jak konstatuje Emil Souleimanov v knize *Terorismus (Pokus o porozumění)*: „*Navzdory desetiletím úporných snah odborníků po celém světě dnes obecně přijímané vymezení terorismu stále schází.*“¹⁵ Podle něj je to dáno zejména faktem, že „*terorismus je především komplikovaný psychologický fenomén, jehož komplexita spočívá v mimořádné mnohvrstevnosti jevu, kterou s terorismem spojujeme.*“¹⁶ Terorismus lze tedy jen obtížně chápat a popsat. Úzce s ním totiž souvisí celá řada dalších faktorů a proměnných, které brání jeho jednoznačnému výkladu.

Mnozí další odborníci na terorismus se shodují, že najít vhodnou definici pro termín terorismus není jednoduché. Otakar J. Mika k tomu ve své publikaci *Současný terorismus* píše: „*Definování terorismu je velice obtížné. Navíc tento fenomén prochází rychlým a dynamickým vývojem, a to především v posledních letech.*“¹⁷ Tím je myšleno, že terorismus jako takový se v průběhu lidských dějin vyvíjí a používá stále jiné a rafinovanější metody. Autor se nakonec o rámcové vymezení pojmu pokusí alespoň následovně: „*Terorismus je metoda přesvědčování prostřednictvím strachu. Účelem může být zesměšnění vlády a zpochybnění její legitimacy, vyvolání paniky, děsu, případně chaosu ve společnosti, upoutání veřejné pozornosti na určité cíle či dosažení konkrétního dílčího cíle.*“¹⁸ Znovu je zmiňováno především vyvolávání strachu a obav ve společnosti – zdá se, že právě to je zásadním charakteristickým rysem, který alespoň rámcově vymezuje terorismus.

Z hlediska práva existují dvě odlišné linie právního vymezení terorismu, které jsou zdrojem rozdílné koncepce boje proti němu – jedna z nich preferuje kvantitativní

¹⁵ SOULEIMANOV, E. (ed.). *Terorismus (Pokus o porozumění)*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. s. 32. ISBN 978-80-7419-038-4.

¹⁶ Tamtéž s. 32.

¹⁷ MIKA, O. *Současný terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2003. s. 20. ISBN 80-7254-409-8.

¹⁸ Tamtéž s. 23.

hledisko posuzování a definuje ho jako násilí vymykající se všem normám, druhá z nich pak za terorismus považuje každé protiprávní skupinové násilí.¹⁹

Problémy s definováním terorismu lze řešit i následovně: „*Pokud by mezinárodní společenství souhlasilo se zákonnou definicí terorismu, která říká, že „terorismus je ekvivalentem válečných zločinů v období míru“, mohlo by dospět k ujednoceným postupům pro zacházení s terorismy.*“²⁰ Taková definice přirovnávající terorismus k válečným zločinům vylučuje některé formy násilí a donucování, jako jsou například specifické typy útoků na vojenská zařízení a ničení majetku, které v současnosti některé vlády označují za terorismus.²¹ To je přitom nepraktické, protože v takových případech o terorismus nejde: „*Postavením přesně vymezených aktů terorismu naroveň válečných zločinů bude minimalizována diskuse, zda jde o politické či kriminální násilí. V případech, kdy národní vlády nejsou schopny nebo ochotny potlačovat takové projevy násilí, mohlo by s jejich pachateli být nakládáno podle mezinárodních dohod. K tomu by mohly sloužit zvláštní trestní tribunály, jako je tomu u válečných zločinů či zločinů proti lidskosti.*“²²

Bezpečnostní a informační služba ČR se k pojmu terorismus vyjadřuje následujícím způsobem: „*Většina formulací, snažících se o definici terorismu, se shoduje v konstatování, že jde o předem připravené a promyšlené násilí, směřované proti nezúčastněným osobám, jehož smyslem je vyvolat strach jako prostředek k dosažení a splnění politických, náboženských nebo ideologických požadavků a cílů. Z poněkud jiného zorného úhlu – ale stejně výstižně – lze terorismu přisoudit podobu ekvivalentu válečných zločinů v době míru. A neméně přesnou zkratku, vyjadřující smysl terorismu, nalezneme i v jednom starém čínském přísloví, které říká „Zabij jednoho a postrašíš deset tisíc“.*“²³

Pro ukázkou celé šíře různých přístupů k definování terorismu přidejme ještě pohled politologický a psychologický.

¹⁹ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 153. ISBN 80-902670-4-1.

²⁰ SCHMID, A. P. in Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 20. ISBN 80-7237-340-4.

²¹ Tamtéž s. 20.

²² Tamtéž s. 20.

²³ *Terorismus*. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/terorismus.html>.

Andrew Heywood v knize *Politologie* vymezuje terorismus jako „*použití teroru k prosazení politických cílů; teror má navodit ovzduší strachu, obav a nejistoty.*“²⁴ Zároveň však hned přiznává, že užívání termínu terorismus je problematické a sporné - k tomu vidí především tři důvody: prvním z nich je fakt, že rozdíl mezi terorismem a například vedením války je mlhavý, protože i cílem války může být šíření strachu mezi obyvatelstvem; druhým z nich je fakt, že termín terorismus je navýsost hanlivý a užívá se často selektivně a podle subjektivních kritérií; a třetím z nich je pak fakt, že přestože je terorismus často chápán jako činnost protivládní, teror mohou užívat i vlády proti svému obyvatelstvu nebo proti obyvatelům cizího státu.²⁵

Pavel Hartl a Helena Hartlová ve svém *Psychologickém slovníku* mají pod heslem terorismus uvedeno: „*hnutí, většinou politické nebo náboženské, vynucující si určitá práva či výhody vraždami, smrtí nevinných obětí; ve spojení s organizovaným zločinem druhá nejnebezpečnější hrozba lidstva (první hrozbou je náhlá nekontrolovaná masová migrace obyvatel ústící v etnické války).*“²⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že všeobecně přijímaná definice slova terorismus stále ještě chybí. To samozřejmě do jisté míry nahrává právě teroristům, protože nejednoznačně definovaný problém lze jen obtížně řešit. „*Vymezení terorismu ve vztahu k útokům na civilní obyvatelstvo je jedním z určujících znaků, přesto doposud neexistuje všeobecně přijímaná definice terorismu, bez níž je obtížné formulovat mezinárodní smlouvy a konvence a stanovit legální rámec pro potírání aktérů terorismu, stejně jako praktické strategie a taktické postupy boje proti nim.*“²⁷ Maxmilián Strmiska ve své publikaci *Terorismus demokracie (Pojetí a typologie subverzivního teroristického násilí v soudobých demokraciích)* k tomu píše, že neexistuje-li dokonalá shoda expertů v otázce definování terorismu, není ještě důvodem, aby se o jeho odborné vymezení přestalo usilovat.²⁸ Podle něj je mnohem horší variantou nahrazení či vytlačení – i když nedokonalých – odborných „pracovních“ definic terorismu mocensko-administrativně

²⁴ HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 464. ISBN 978-80-7380-115-1.

²⁵ Tamtéž s. 464.

²⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 616. ISBN 978-80-7367-569-1.

²⁷ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 10. ISBN 978-80-7278-443-1.

²⁸ STRMISKA, M.: *Terorismus demokracie (Pojetí a typologie subverzivního teroristického násilí v soudobých demokraciích)*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2001. s. 8. ISBN 80-210-2755-X.

sankciovanými pseudodefinicemi.²⁹ „Naprosto nepřijatelné je pak stanovisko, že na přesném definování terorismu vlastně nezáleží, že se nemusíme zamýšlet nad tím, co je terorismus, poněvadž „když přijde na věc“, neomylně jej poznáme, tedy (řeceno jinými slovy) „rozeznáme“ terorismus na základě předcházející indoktrinace, namnoze ryze účelově šířených představ, produktů masové manipulace, které sice mohou, avšak – což je v dané souvislosti důležitější – také nemusí mít racionální jádro.“³⁰

Nalézt odpověď na otázku, co je vlastně terorismus (nebo dokonce jak ho eliminovat) je tedy velmi obtížné, ne-li nemožné.³¹ „Stejně jako neexistuje jednoduchý výklad tohoto jevu, neexistuje ani jednoduché řešení, které by svět této hrozby navždy zbavilo.“³² Zdá se tedy, že mimo problémů s definováním samotného terorismu, existují také problémy s jeho eliminováním, což, jak bylo již naznačeno výše, mohou být dvě spojitě nádoby. Pakliže totiž nějaký jev není jednoznačně definován, jen těžko může být pochopen nebo zničen.

Prof. Dr. Franco Ferracuti z italské University of Rome dodává: „Terorismus není žádným novým fenoménem. Myslím ale, že jeho dopad je. Právě on ho dostal do středu pozornosti mezinárodního povědomí. Mnoho typů terorismu koexistuje a objektivní definice, navzdory mnoha pokusům, je stále předmětem diskuse. Jednou ze zřejmých obtíží je potřeba vyhnout se hodnotovým soudům a osobní zaangażovanosti, což je prakticky nemožné vzhledem k tomu, že jde o fenomén, jehož můžeme být všichni účastníci, nebo dokonce oběťmi. Morální a politické rozsudky zahalují problematiku a dnešní terorista může být ztřířejší „bojovník za svobodu“, pokud jsou jeho činy úspěšné“.³³ Ferracuti se tím snaží naznačit, že současný terorismus je problematickou záležitostí, kterou ale nelze vzhledem k tomu, o jakou hrozbu jde, v žádném případě

²⁹ Tamtéž s. 8.

³⁰ Tamtéž s. 8.

³¹ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 113. ISBN 978-80-7278-443-1.

³² Tamtéž s. 113.

³³ “Terrorism is not new. Its impact is, though, and it has forced itself into limelight of international awareness. Many types of terrorisms coexist, and an objective definition, in spite of the many attempts, is still debated. One obvious difficulty is the need to abstain from value judgments and personal involvements, a position that is practically impossible in relation to a phenomenon in which we can all be participants, victims or even actors. Moral and political judgments cloud the issue, and today’s terrorist can be tomorrow’s “freedom fighter,” if his actions are successful.”

³⁴ FERRACUTI, F. in et al. *International terrorism and drug connections*. Ankara: Ankara University, 1984, s. 226.

odsunout na vedlejší kolej. Ferracuti zároveň poukazuje na rizika zneužití pojmů terorista a terorismus k propagandistickým účelům.

1.3 TYPOLOGIE TERORISMU

Snaha o typologizaci samotného terorismu je snad stejně obtížná, jako úsilí o jeho správnou definici. „Existuje mnoho různých kritérií, která mají za následek vznik desítek typologických přehledů, většinou však lze jen obtížně přesně definovat jednotlivé směry a zařadit tak teroristické organizace do bezchybných schémat.“³⁵

Vůbec první pokusy o definici terorismu učinil v roce 1946 Thomas P. Thornton, který rozeznával terorismus vynucený a agitační.³⁶ Cílem agitačního terorismu je ukázat všem potenciálním spojencům, že ozbrojený boj proti stávajícímu režimu je možný, vhodný a účelný (např. italské Rudé brigády nebo německá Frakce Rudé armády), formu vynuceného terorismu naopak uplatňují státní struktury ochotné použít jakýchkoli prostředků na ochranu své moci před politickými protivníky.³⁷

Dnes se můžeme setkat například s rozlišením následujících kategorií terorismu:

1. podle ideologické příslušnosti (politické, náboženské a jiné),
2. podle povahy cílů, jichž chtějí teroristé dosáhnout (revoluční, nacionalistické a jiné),
3. podle zaměření násilí, výběru cílů a oblasti působení (v tomto smyslu se rozlišuje především, zda jde o útoky na pečlivě vybrané cíle nebo o útoky na náhodně zvolené cíle),
4. podle historického původu teroristické skupiny (například původ v koloniálních válkách, nebo studentských nepokojích 60. let).³⁸

Jan Zeman ve své historicko-psychologické studii terorismu vychází při jeho klasifikaci z typologie, kterou navrhl Luigi Bonanate ve své knize Mezinárodní

³⁵ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 47. ISBN 978-80-7278-443-1.

³⁶ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 184. ISBN 80-7237-340-4.

³⁷ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 47. ISBN 978-80-7278-443-1.

³⁸ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 184-186. ISBN 80-7237-340-4.

terorismus, a přidává k ní ještě další tři kategorie v kontextu moderního světa.³⁹
Výsledkem je následující klasifikace:

Tabulka 1: Typologie terorismu dle akčního rádia

TERORISMUS	
VNITŘNÍ	MEZINÁRODNÍ
válečný	koloniální
státní	mezistátní
revoluční	konzervativní
	revoluční
	separatistický
	anarchistický
	bioterrorismus
	kybernetický

Zdroj tabulky: ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. str. 38. ISBN 80-7254-305-9

Jan Zeman následně vnitřní i mezinárodní terorismus blížeji definuje a vysvětluje. Podle něj jsou pro jednotlivé typy vnitřního terorismu důležité především tyto charakteristiky:

- a) válečný - provádí se v době války a nese známky terorismu ve smyslu šíření propagandy strachu sloužícího k zajištění válečného hospodářství a eliminace případné diverze (např. nacistický teror v období druhé světové války),
- b) státní - je prováděn v kontextu totalitního státu v době míru se základním znakem spočívajícím v institutu politického zločinu (např. režimy komunistických zemí),
- c) revoluční - je formou protistátní činnosti, která se snaží změnit systém vlády z pozic levicových (ideje rovnostářské a anarchistické atd., např. Rudé brigády v Itálii nebo Frakce Rudé armády v Německu) nebo pravicových (ideje nacionalistické, xenofobní, rasistické atd., např. neonacisté).⁴⁰

³⁹ ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 31-47. ISBN 80-7254-305-9.

⁴⁰ Tamtéž s. 32-35.

Pro jednotlivé typy mezinárodního terorismu jsou podle Jana Zemana důležité především tyto charakteristiky:

- a) koloniální – k udržování koloniální nadvlády, případně genocidy určitého národa (např. případ indiánů v Severní Americe),
- b) mezistátní – oboustranné diverzní akce zpravodajského nebo přímo vojenského charakteru (např. studená válka),
- c) konzervativní – uplatňován na podporu režimů, které jsou pod silným domácím revolučním tlakem (např. americká podpora Battistovy vlády na Kubě),
- d) revoluční – k podpoře revolučních hnutí (např. sovětská podpora teroru Kubánské revoluce),
- e) separatistický – v souvislosti s osvobozovacím bojem určitých národů za „právo na sebeurčení“ (např. konflikt v Severním Irsku),
- f) anarchistický - na podporu myšlenek úplného odmítnutí politického boje a potažmo odstranění institucí státní moci a politického zřízení za užití atentátů nebo útoků na nenáhodné symbolické cíle (např. ruská skupina Narodnaja volja),
- g) bioterismus – s použitím zbraní hromadného ničení, zejména zbraní chemických, jaderných a biologických (hovoří se o něm pouze v teoretické rovině – asi nejbližší k němu měl útok sarinem na cestující tokijského metra japonskou sektou Óm Šinrikjó v roce 1995),
- h) kybernetický (opět spíše teoretický – jedná se o útoky na bezpečnost dat a na řízení strategických zbraňových systému vyspělých západních zemí).⁴¹

Z čistě politického hlediska lze terorismus rozdělit na státní a nestátní.⁴² Mezi státní patří terorismus represivní (prováděný buď přímo režimem, případně okupační mocností) a subverzivní (realizovaný nebo sponzorovaný státem na území jiného státu), mezi nestátní pak terorismus represivní (uplatňovaný uvnitř teroristických skupin ze strany vedení vůči níže postavených členům, např. opozici) a subverzivní (buď

⁴¹ Tamtéž s. 36-47.

⁴² SOULEIMANOV, E. (ed.). *Terorismus (Pokus o porozumění)*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. s. 37. ISBN 978-80-7419-038-4.

revoluční s cílem celkové změny systému, nebo subrevoluční s cílem dílčí změny systému).⁴³

Marian Brzybohatý mezi nejčastěji uváděné formy terorismu řadí následující typy: mezinárodní terorismus (formou podpory teroristické skupiny jiným státem, útokem na příslušníka jiného státu, útokem na diplomatickou misi atd.), vnitrostátní terorismus (dotýká se pouze vnitřních států určitého státu a nepřesahuje jeho hranici), státní terorismus (používání teroristických metod proti určitým skupinám – např. národnostním menšinám, disidentům atd.), náboženský terorismus (prosazování náboženské ideologie násilnými metodami), kriminální terorismus (sleduje zejména kriminální cíle, ale jeho důsledky mohou zasahovat i do politické sféry), podvratný terorismus (vyvolávání převratů, povstání a diverzí – jeho cílem je vyvolat rozvrat na území protivníka), narkoterorismus (aktuální zejména v Jižní Americe, kde ho narkomafie používají k prosazení svých zájmů), počítačový terorismus (zneužití počítačových systémů k různým kriminálním a diverzním účelům), elektronický terorismus (snaží se o ochromení bezpečnosti státu zneužitím či vyřazením informačních sítí a počítačových systémů i jiných elektronických zařízení), jaderný terorismus (krádeže, nezákonné obchody a přeprava jaderných materiálů, využitelných k vytvoření jaderné zbraně), extremistický terorismus (doprovodný jev náboženských, krajně pravicových či levicových organizací a hnutí) a sociální terorismus (většinou vychází ze špatné ekonomické situace, sociálního napětí a marxistické filosofie).⁴⁴

Autoři knihy *Vybrané aspekty soudobého terorismu* docházejí k následujícímu závěru: „Vzhledem ke skutečnosti, že k teroristickým akcím dochází z řady různých pohnutek, lze s velkou mírou zobecnění vymezit několik základních typů terorismu právě na základě těchto podnětů. Relevantním faktorem ovlivňujícím celý proces stanovování specifických cílů teroristických akcí je motivace neboli důvody realizace terorismu. Jedná se o poměrně členitou skupinu zahrnující politické, náboženské, kriminální či psychotické důvody, na jejichž základě jsou klasifikovány jednotlivé typy terorismu.“⁴⁵ Na základě toho představují následující typologii terorismu:

⁴³ Tamtéž s. 37.

⁴⁴ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 153-154. ISBN 80-902670-4-1.

⁴⁵ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 47. ISBN 978-80-7278-443-1.

Tabulka 2: Typologie terorismu dle motivace

Politicky či ideologicky motivovaný terorismus	Kriminální terorismus	Psychotický (patologický) terorismus
politický terorismus	například	například darking
Subverzivní (revoluční)	narkoterorismus	
etnickoseparatistický		
krajně levicový		
krajně pravicový		
represivní (státní)		
státních složek		
nestátních složek		
náboženský terorismus		
fundamentalistický		
eschatologický		
monotematický terorismus		
například protipotratový		

Zdroj tabulky: FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 48. ISBN 978-80-7278-443-1

Autoři knihy následně jednotlivé typologie blíže přibližují:

Politický terorismus je považován za „*politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu (způsob, strategii) víceméně systematického používání násilí (nejčastěji ozbrojeného násilí nerespektujícího válečné konvence), jejímž hlavním cílem je dosažení určitého psychického efektu, který svým dosahem obvykle překračuje okruh přímých obětí či svědků útoku, efektu, vzhledem k jehož předpokládanému politickému významu je bezprostřední fyzický účinek násilné akce druhořadý.*“⁴⁶ Jeho subverzivní typ je pak výrazem odporu proti etablované moci (státnímu zřízení), v jehož područí se aktéři nacházejí a může být etnickoseparatistický s etnicko-nacionální motivací

⁴⁶ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 49. ISBN 978-80-7278-443-1.

(např. v Severním Irsku působící IRA usilující o odtržení od Velké Británie a sjednocení irského státu), krajně levicové s komunistickou nebo anarchistickou ideologií (např. italské Rudé brigády, německá Frakce Rudé armády) nebo krajně pravicové zaměřené proti etnicky či rasově cizorodým elementům ve státech a ideologickým protivníkům (např. aktivity rakouské Bajuvárské osvobozené armády).⁴⁷ Jeho represivní odnož je založena na myšlence zachování a posílení politického uspořádání a může být uskutečňována přímo státními složkami nebo složkami nestátními (např. Eskadry smrti v Latinské Americe).⁴⁸

Náboženský terorismus je v současné době považován za teroristickou hrozbu 21. století s největším potenciálem, a zatímco jeho fundamentalistický typ je většinou založen na usilování o dominanci určité víry a založení státních struktur na teokratických základech (např. islámský fundamentalistický terorismus), jeho eschatologický typ je typický pro sekty zastávající apokalypticko-mesianistické názory o špatnosti současného světa a myšlence, že aby mohl znovu povstat, musí být zničen (např. sekta Óm Šinrikjó).⁴⁹ Teroristé z Óm Šinrikjó nikdy nedosáhli cíle, který si stanovili. *„Tím, že zabijí a zraní tisíce lidí, chtěli především ochromit část vlády, zvláště pak ředitelství Japonské národní policie. Avšak přestože bylo zraněno více než pět tisíc lidí, podíl mrtvých – jedenáct osob – byl na útok nervovým plynem překvapivě nízký. Tuto skutečnost lze přičíst z velké části tomu, že sarin byl relativně slabý – chemici odhadují jeho čistotu na pouhých pětatřicet procent – a že byl rozšířen primitivním způsobem. Kdyby byl plyn silnější – řekněme sedmdesáti - či osmdesátiprocentní – a jeho metoda rozptýlení efektivnější, počet mrtvých a zraněných by mohl snadno dosáhnout desítek tisíc.“*⁵⁰ Také „náboženský“ cíl sekty se minul účinkem – teroristický útok měl totiž vyprovokovat apokalyptickou kosmickou bitvu, což se nepovedlo.⁵¹ Naopak islámský fundamentalistický terorismus v mnoha směrech v současné době slaví úspěchy (viz 1.4).

⁴⁷ Tamtéž s. 49-51.

⁴⁸ Tamtéž s. 51-52.

⁴⁹ Tamtéž s. 52-53.

⁵⁰ BRACKETT, D. W. *Svatý teror. Armageddon v Tokiu*. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1998, s. 19. ISBN 80-204-0669-7

⁵¹ VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Vydání první. Praha: Beta Books, 2007, s. 47. ISBN 978-86851-64-8.

Monotematický terorismus usiluje o dosažení izolovaného osobního, společenského či politického cíle, hájí společensky jednoúčelové zájmy (např. ochrana životního prostředí) a nesouhlasí s některými společenskými názory (např. s potraty).⁵²

Účelem kriminálního terorismu je dosažení osobních materiálních výhod, zajištění finančních prostředků a zastrašení nepřátel (např. narkoterorismus v jihoafrických zemích, kdy narkomafie používá terorismus k prosazení vlastních zájmů, které ohrožují stabilitu legálního politického systému), primárním cílem psychotického (patologického) terorismu je psychické uspokojení vlastních potřeb pachatele (např. činnost Theodora Kaczynského ve Spojených státech známého také pod přezdívkou Unabomber, který zaslal od konce 70. do poloviny 90. let několik dopisových bomb adresovaných většinou univerzitám a leteckým společnostem s cílem upozornit společnost na svou vizi nebezpečného rozvoje moderních technologií; spadá sem i tzv. darking - cílené a organizované odpojování elektrického proudu ničením úsečníků vysokého napětí).⁵³

Závěrem lze konstatovat, že „*terorismus je rychle se rozvíjející fenomén, jehož kvalita i obsah se v závislosti na ekonomické, sociální a politické situaci stále mění. V důsledku toho se mění i jeho formy.*“⁵⁴ Pravděpodobně i proto je boj s terorismem tak obtížný.

1.4 HISTORIE TERORISMU

Terorismus rozhodně není novodobý fenomén. Informace o teroristických činech nalezneme dokonce již v Bibli - například v kontextu izraelského dobytí města Jericha, kdy Izraelité pobili svými meči všechno živé a kdy vyvražďování obránců mělo za cíl zastrašit sousední města.⁵⁵

Obecně se rozeznává pět etap terorismu:⁵⁶

- a) historická etapa – trvající do konce 17. století,
- b) nacionalistická etapa – probíhající od počátku 18. století až do roku 1913,

⁵² FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 54-55. ISBN 978-80-7278-443-1.

⁵³ Tamtéž s. 56-57.

⁵⁴ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 153. ISBN 80-902670-4-1.

⁵⁵ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 23. ISBN 80-7237-340-4.

⁵⁶ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 19. ISBN 978-80-7278-443-1.

- c) etapa válek – probíhající v letech 1914 až 1945,
- d) etapa studené války – probíhající od roku 1946 až do roku 1989,
- e) etapa studeného míru – trvající od roku 1990 až po současnost.

Samotné kořeny terorismu sahají do časů krvavých atentátů ve starém Řecku (např. vražda Filipa II. Makedonského v roce 336 př. n. l.) a Římě (např. atentát na Julija Caesara v roce 44 př. n. l.).⁵⁷ Po úspěšném završení obléhání Římané často povraždili veškeré obyvatelstvo (např. v Jeruzalémě roku 70 n. l.), což lze také považovat za formu terorismu.⁵⁸ „*Dva největší odkazy vojenské odkazy Říma světu spočívají v tom, že války nepotřebují žádné větší ospravedlnění než nahromadění síly a že není třeba s civilisty zacházet s větší tvrdostí než s bojovníky. Když takto Řím potvrdil chování, které již charakterizovalo většinu neřímských států a kmenů, odkázal tyto nemorální tradice téměř všem mezinárodním konfliktům, které následovaly po zhroutilí a pádu říše.*“⁵⁹

Ve středověku (zhruba 5. – 15. století) se terorismus projevoval především v kontextu dobývání hradů a pevností, které v té době sloužily jako opevněná sídla – ve chvíli, kdy se oblehatelé chtěli vyhnout přímému útoku nebo finančně náročnému obléhání, nutně museli dospět k využívání metod teroru – jako jedna z nejefektivnějších se přitom proslavila technika související s tzv. právem vítěze („*Pokud obránci pevnosti či hradu odmítli prvotní nabídku na čestnou kapitulaci, museli počítat s tím, že v případě porážky měl vítěz právo vzít jim všechny majetek, který se nacházel uvnitř hradeb. Vítěz měl rovněž právo rozhodnout o tom, zda jim vezme či ponechá holé životy.*“).⁶⁰

Obrat od středověku k tzv. novověku (15. století – současnost) byl dán především těmito pěti faktory: reformací, vynálezy a objevy, humanismem a renesancí, novými vědomostmi o přírodě a sociálními a politickými převraty.⁶¹

Terorismus provázal dobývání Ameriky, kterou objevil janovský mořeplavec Kryštof Kolumbus v roce 1492 - zpočátku měly zdejší indiánské kmeny z kontaktů s Evropou prospěch, protože od nich získaly koně, ovce, kovy a další zboží, ale brzy

⁵⁷ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 25 - 27. ISBN 80-7237-340-4.

⁵⁸ Tamtéž s. 29.

⁵⁹ CARR, C. *Dějiny terorismu*. Vydání první. Praha: Práh, 2002. s. 28. ISBN 80-7252-063-6.

⁶⁰ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 40. ISBN 80-7237-340-4.

⁶¹ Podrobněji viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. Vyd. 8. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 214 - 226.

následoval teror daný touhou dobyvatelů po zlatě.⁶² Obě strany postupovaly s obrovskou krutostí, zajatci byli vystavováni zdoluhavému mučení, skalpování bylo zcela běžné, bitvy často končily masakrem nepřítele, až ke konci roku 1875 donutila vláda Spojených států většinu indiánů k životu ve vyhrazených rezervacích.⁶³

Na konci 17. století skončila historická etapa terorismu. V průběhu nacionalistické etapy (od počátku 18. století – 1913) dochází k výrazným změnám v motivech páchaní násilí s teroristickými prvky - jejím hlavním motivem je nyní zejména nacionalistické cítění aktérů.⁶⁴ Mezi násilí s teroristickými aspekty lze řadit rozsáhlé násilné útoky zaměřené proti civilnímu obyvatelstvu, které byly počátkem 18. století důsledkem slábnutí turecké moci na Balkáně.⁶⁵ „*To mělo za následek, že se Turci zaměřili více na terorizování obyvatel svých evropských provincií než na boj s nepřítelem, což následně vedlo k formování místního odporu a spuštění cyklu masových vražd a odvet, který charakterizuje chování křesťanů a muslimů v této oblasti dodnes.*“⁶⁶

Pro historii terorismu je zásadní Velká francouzská revoluce, která začala dobytím Bastily v roce 1789 - její souvislost s terorismem spočívá především v tom, že se v ní tento fenomén poprvé projevil v moderním kontextu a že právě tato revoluce v hojné míře užívala teroru jako prostředku politiky.⁶⁷ „*Pojem teror se stal synonymem pro vládu teroru z let 1793-94, uskutečňovanou Výbory pro veřejné blaho a obecnou bezpečnost.*“⁶⁸

Terorismus se v 19. století zásadním způsobem změnil a nabyl podoby atentátů a protivládních akcí v souvislosti s působením anarchistů. Jedním z nejznámějších atentátů tohoto období byl například ten na ruského cara Alexandra II. z roku 1881.⁶⁹

⁶² Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 42. ISBN 80-7237-340-4.

⁶³ Tamtéž s. 42 – 43.

⁶⁴ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 21. ISBN 978-80-7278-443-1.

⁶⁵ Tamtéž s. 21.

⁶⁶ Tamtéž s. 21.

⁶⁷ ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 48. ISBN 80-7254-305-9.

⁶⁸ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 44. ISBN 80-7237-340-4.

⁶⁹ K atentátu došlo k březnu roku 1881, kdy se v Petrohradě konala tradiční vojenská přehlídka s carovou přítomností - během ní Alexandra II. zavraždili anarchisté bombovým útokem - následovaly politické represe, utrpení ruského lidu se ještě zhoršilo, k předpokládanému povstání a revoluci nedošlo a jádro anarchistů bylo zničeno. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 17 -18. ISBN 80-902670-1-7.

„Pachatelé tohoto násilí – obvykle bývají nazýváni anarchisté – otevřeně využívali individuální vraždy nebo bombové atentáty na vojenské jednotky, policisty a soukromé bezpečnostní síly v průmyslu jako metody jak k upoutání pozornosti, tak k boji proti zvyšujícím se rozdílům v bohatství a způsobu života mezi ekonomickými třídami, které vznikly v důsledku průmyslové revoluce. Konečným cílem anarchistů bylo vyvolat všeobecné mezinárodní povstání dělníků a zničit vládní útlak zrušením samotných vlád.“⁷⁰

Atentátů, které jsou dávány do souvislosti s terorismem, existuje samozřejmě ještě mnohem více. Výběr těch nejvýznamnějších nabízí Marian Brzybohatý ve své publikaci *Terorismus II* - podle něj sem dle abecedního pořadí patří atentát na českého politika a prvního ministra financí Československé republiky Aloise Rašína⁷¹, atentát na švédského vysokého důstojníka a diplomata Folke Bernadotta⁷², atentát na rakouského následovníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este⁷³, atentát na izraelského premiéra Jicchaka Rabina⁷⁴, atentát na českého politika a prvního předsedy

⁷⁰ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 21. ISBN 978-80-7278-443-1.

⁷¹ K útoku došlo v lednu roku 1923, kdy ho před jeho bytem v Žitné ulici v Praze zastřelil devatenáctiletý Josef Šoupal, který po zatčení prohlásil, že jednal na základě přesvědčení a že zabil reprezentanta české plutokracie – dodal, že se považuje za anarchokomunistu a zdůraznil, že jednal zcela sám a z vlastních pohnutek. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 19-21. ISBN 80-902670-4-1.

⁷² Zastřelili ho v době, kdy působil v rámci OSN jako hlavní vyjednávač mezi Araby a Izraelci (konkrétně v září roku 1948) v jedné z jeruzalémských ulic členové židovské extremistické organizace, tzv. Sternovy skupiny – podle názoru členů této skupiny Bernadotte svými postoji při jednání ohrožoval bezpečnost a existenci státu Izrael, a proto musel zemřít. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 21-22. ISBN 80-902670-4-1.

⁷³ V pozadí tohoto atentátu, ke kterému došlo v červnu roku 1914 v Sarajevu, stála nacionalistická srbská organizace Černá ruka přímo řízená zpravodajskou službou srbského generálního štábu - když František Ferdinand d'Este projížděl během vojenské přehlídky ulicemi Sarajeva, jeden z atentátníků hodil na arcivévodovo auto bombu, která se odrazila od střechy vozidla a výbuch poškodil následující automobil, kde byl zraněn jeden důstojník - kolona s arcivévodou pokračovala v plánované cestě k radnici, kde František Ferdinand d'Este poobědval a přednesl krátký projev - pak se rozhodl, že navštíví zraněného důstojníka v nemocnici, celá kolona se musela otočit a jet po stejné trase zpět, ale řidič Ferdinandova vozu nesprávně odbočil a při otáčení do původního směru se dostal přesně k místu, kde stál atentátník Gavrilo Princip, který arcivévodu (i jeho manželku Žofii) na místě zastřelil. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 22 - 23. ISBN 80-902670-4-1.

⁷⁴ Došlo k němu v listopadu roku 1995 v Tel Avivu, kdy na tohoto stoupence mírového uspořádání vztahů s Palestinci a Araby z bezprostřední blízkosti vypálil několik ran z pistole sedmadvacetiletý student práv Jigal Amir, který patřil k ozbrojené ultrapravicové skupině – důsledkem činu v politické oblasti byla stagnace mírového procesu na Středním východě. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 23 - 24. ISBN 80-902670-4-1.

československé vlády Karla Kramáře⁷⁵ a atentáty na francouzského generála a pozdějšího prezidenta Charlese de Gaulla⁷⁶.

Není třeba dodávat, že atentát na rakouského následovníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este ze dne 28. června roku 1914 je někdy považován za roznětku první světové války (1914 – 1918) – z objektivního hodnocení historických faktů však vyplývá, že válka by vypukla i bez tohoto atentátu a sarajevský atentát je tak klasickým příkladem využití teroristického činu ke zdůvodnění politického postupu, který byl jinak dle měřítek mezinárodního práva neospravedlnitelný.⁷⁷

Po vzniku totalitních států na počátku 20. století lze termín terorismus vztáhnout i na princip a obsah jejich vnitřní politiky.⁷⁸

V kontextu druhé světové války (1939 – 1945) terorismus získal hrůzné rozměry - v minulosti armády užívaly metod teroru pro udržení dobytých území a potlačení případných hnutí odporu, nicméně právě za druhé světové války došlo k obrovské intenzifikaci a systemizaci teroristických metod.⁷⁹ Mocnosti Osy naprosto záměrně drancovaly okupovaná území, odvety za diverzní činy byly vždy desetkrát nebo stokrát horší než vlastní čin, špatné zacházení s válečnými zajatci bylo standardem na obou stranách konfliktu.⁸⁰ Americké rozhodnutí svrhnout na Japonsko v srpnu 1945 atomové zbraně lze považovat za vrcholný příklad teroristického bombardování.⁸¹ Diskuse nad oprávněností tohoto činu přetrvávají do současnosti.

Etapa studené války (1946–1989) se od ostatních fází vývoje terorismu odlišuje především masivním nárůstem projevů mezinárodního terorismu.⁸² „*Za hlavní*

⁷⁵ V lednu roku 1919 na něj na Pražském hradě vystřelil osmnáctiletý Alois Šťastný, který tím podle svých slov chtěl uspišit nástup bolševismu v Československu – atentát se ale nezdařil, protože projektil sice pronikl těžkým zimníkem, sakem a peněženkou, ve které bylo složeno 10 dvacetikorun, ale zastavil se o přezku šlí. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 25. ISBN 80-902670-4-1.

⁷⁶ Jeho osobní vlastnosti a politická rozhodnutí mu přinesly řadu obdivovatelů, ale i nepřátel, a v průběhu jeho života tak na něj bylo spácháno více než 30 pokusů o atentát – fakt, že byly všechny neúspěšné, svědčí nejen o velkém štěstí, ale i o kvalitě jeho ochrany. BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 25 - 26. ISBN 80-902670-4-1.

⁷⁷ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 22-23. ISBN 80-902670-4-1.

⁷⁸ Tamtéž s. 54.

⁷⁹ Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. s. 75. ISBN 80-7237-340-4.

⁸⁰ Tamtéž s. 75.

⁸¹ Tamtéž s. 75.

⁸² FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 23. ISBN 978-80-7278-443-1.

počáteční podnět tohoto nárůstu je možné považovat dohasínání obou světových válek a současné očekávání vzniku třetího celosvětového konfliktu. Toto očekávání přímé vojenské konfrontace přetrvávalo až do událostí spojených s pádem berlínské zdi, rozpadem Sovětského svazu a rozpuštěním Varšavské smlouvy. Přestože po tuto dobu nedošlo k přímé konfrontaci dvou proti sobě stojících táborů, docházelo ke střetům lokálním (regionálním) mimo území členských států jednotlivých bloků.“⁸³

Koncem 60. let se začínají objevovat marxisticko-anarchistické skupiny typu RAF v Německu, Rudé brigády v Itálii a Přímé akce ve Francii a separatistické organizace, jako jsou např. irská IRA, baskická ETA a také Organizace pro osvobození Palestiny OOP.⁸⁴ Postupně se do popředí začaly dostávat aktivity pravicových teroristů a muslimských fundamentalistů.⁸⁵

Velice významný byl pro historii terorismu rok 1972. *„Toho roku se staly dva krvavé teroristické incidenty – Japonská rudá armáda zaútočila na cestující na letišti Lod v Izraeli a Černé září uneslo izraelské sportovce na olympijských hrách v Mnichově – oba incidenty signalizovaly celému světu nový způsob vedení války“⁸⁶.*⁸⁷

Poslední etapou historického vývoje terorismu je fáze, která se ze soudobého pohledu na mezinárodní bezpečnostní prostředí označuje jako tzv. etapa studeného míru.⁸⁸ *„Tento pojem byl zvolen záměrně, neboť i přesto, že byla ukončena studená válka, navazující období je provázáno neustálým bezpečnostním napětím, a to s prvky rostoucího trendu. V závislosti na této situaci pak dochází i k řadě vojenských konfliktů, které jsou vedeny v rámci mezinárodní koalice boje proti terorismu.“⁸⁹*

Brzy po útocích z 11. září 2001, kdy dva obří tryskové letouny narazily do dvou věží Světového obchodního centra v New Yorku a zapříčinily jejich zřícení (třetí letoun narazil do Pentagonu a čtvrtý letoun, který zřejmě směřoval na Bílý dům, se zřítil v polích nedaleko Pittsburghu), byla zahájena ze strany USA a jejich hlavními spojenci

⁸³ Tamtéž s. 23.

⁸⁴ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 54. ISBN 80-902670-4-1.

⁸⁵ Tamtéž s. 54 – 55.

⁸⁶ „Two bloody terrorist incidents that year – the Japanese Red Army attack on passengers at the Lod Airport in Israel and the seizure of Israeli athletes by Black September terrorists at the Olympics in Munich – signaled dramatically to the World that a new mode of warfare had begun.”

⁸⁷ JENKINS, B., M. in. *Countering the new terrorism*. Washington: RAND, 1999, s. 3. ISBN 0-8330-2667-4.

⁸⁸ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008, s. 26. ISBN 978-80-7278-443-1.

⁸⁹ Tamtéž s. 26.

globální válka s terorismem s cílem zničit skupiny a síly, o kterých se má za to, že nesou odpovědnost za globální terorismus.⁹⁰ Právě tyto útoky zásadním způsobem změnily pohled na terorismus a boj s ním. Den 11. září 2001 je dnes považován za zlomový okamžik, od něhož dochází k proměně pojmového spojení „boj s terorismem“ na termín „válka s terorismem“.⁹¹ Je to právě kvůli nebyvalé brutalitě útoku, který byl také znásoben působením médií (viz 2.2). Zároveň však došlo k utužení vztahů mezi různými státy západní civilizace a v podstatě i celého světa, který čelí hrozbě terorismu. V kontextu globalizace jsou totiž terorismem vlastně ohroženi všichni.

Nástup globálního terorismu asi nejlépe charakterizuje teorie Samuela Huntingtona z knihy *Střet civilizací*, která je považována za nejvlivnější ze všech ostatních teorií předložených k vysvětlení tohoto fenoménu.⁹² Huntington tvrdí, že konflikty 21. století budou dány především rozdílnou kulturou: „*V novém světě nebude k nejzávažnějším, největším a nejnebezpečnějším konfliktům docházet mezi společenskými třídami, mezi chudými a bohatými či jinak ekonomicky definovanými skupinami, ale mezi národy náležejícími k různým kulturním entitám.*“⁹³ Podle něj se rodí nový světový řád založený na civilizaci a společnosti kulturně si blízké budou navzájem spolupracovat, zatímco kulturní odlišnosti povedou ke konfliktu – v tomto smyslu je nejzávažnější konflikt s islámem a Čínou.⁹⁴ Huntington dodává, že „*přežití Západu závisí na tom, zda Američané znovu potvrdí svou západní identitu a zda obyvatelé Západu uznají, že jejich civilizace je jedinečná, nikoli univerzální, a sjednotí se za účelem její obnovy a záchrany, čelíce výzvám nezápadních společností.*“⁹⁵

Pro historii terorismu je významný také současný střet západní civilizace s tzv. Islámským státem, jehož konvoje a základny se nachází na území Iráku a Sýrie.⁹⁶ „*Jestli nezakročíme, tak se teroristé stanou hrozbou i mimo Blízký východ a jednoho dne ohrozí Spojené státy,*“ řekl 10. září 2014 americký prezident Barack Obama

⁹⁰ HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 167. ISBN 978-80-7380-115-1.

⁹¹ DAVID, V. in SCHEU, H. CH., et al. *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha: Univerzita Karlova – Evropské informační středisko, 2005. s. 185. ISBN 80-85889-67-6.

⁹² HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 167. ISBN 978-80-7380-115-1.

⁹³ HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací*. Vydání první. Praha: Rybka Publishers, 2001, s. 15. ISBN 80-86182-49-5.

⁹⁴ Tamtéž s. 13.

⁹⁵ Tamtéž s. 13.

⁹⁶ LINDNER, T. Mají, co chtěli. *Respekt*. Praha: Economia, 2014, roč. 25, č. 38, s. 24. ISSN 0862-6545.

v souvislosti s rozhodnutím bombardovat některé pozice této organizace.⁹⁷

Islámský stát šokoval svět zveřejňováním videí z poprav evropských a amerických zajatců.⁹⁸ Americký politolog a publicista Fareed Zakaria je přesvědčen, že účelem těchto hrůzných videozáznamů poprav bylo Spojené státy vyprovokovat: „*A zabralo to. Za poslední měsíc se nijak nezměnil ani samozvaný Islámský stát, ani nebezpečí, která představuje. Jen se objevila tahle videa. Přesto dokázala Washington přimět k činům... Proti této teroristické skupině musíme jednat. Udělejme to však ve chvíli, kterou si určíme my, a způsobem, jaký si k tomu sami zvolíme. Ne abychom vystartovali na její povel...*“⁹⁹ Podle stejného politologa není řešením tohoto konfliktu lámání hole nad samotným islámem, nýbrž podporování těch tendencí směřujících k jeho reformě.¹⁰⁰ Rozhodně pak nedoporučuje tvrdit 1,6 miliardě muslimů, že jejich náboženství je zlem a že by jej měli přestat brát vážně: „*To není způsob, jakým křesťanství dospělo od staletí trvajících série křížáckých výprav, inkvizice, upalování čarodějnic a celkové nesnášenlivosti k modernímu státu. Naopak, intelektuálové a teologové vychvalovali a zdůrazňovali ty prvky náboženství, jež byly tolerantní, liberální a moderní. Tím dávali křesťanům možnost být na svou víru hrdí. Podobná směs reforem spojených s úctou bude časem fungovat i v případě islámu.*“¹⁰¹

Závěrem lze konstatovat, že „*společenské podmínky v minulosti neumožňovaly dosažení takových dopadů (politických, materiálních a psychologických), jakých mohou dosáhnout teroristické aktivity dnes. Jedinec či malá skupina v minulosti nedisponovali schopnostmi, které by umožnily zasadit protivníkovi citlivý úder. Vzhledem ke stratifikaci (rozvrstvení) společnosti a způsobu života bylo velmi obtížné vytvořit organizační strukturu a neexistence zbraní s hromadným účinkem či omezený přístup k nim limitovaly rozsah potenciálního útoku.*“¹⁰²

⁹⁷ Tamtéž s. 24.

⁹⁸ *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2014, roč. 25, č. 252, s. 11. ISSN 1210-1168.

⁹⁹ ZAKARIA, F. Lze porazit Islámský stát. *Respekt*. Praha: Economia, 2014, roč. 25, č. 38, s. 18. ISSN 0862-6545.

¹⁰⁰ ZAKARIA, F. Jak přemýšlet a mluvit o islámu. *Respekt*. Praha: Economia, 2014, roč. 25, č. 42, s. 22. ISSN 0862-6545.

¹⁰¹ Tamtéž s. 22.

¹⁰² FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 8. ISBN 978-80-7278-443-1.

1.5 SHRNUTÍ

Terorismus je jen obtížně definovatelný fenomén. Badatelé z celého světa se o jeho správné vymezení snaží již celou řadu let, a přesto na tom stále neexistuje shoda (viz 1.2). Stejně problémy dělá odborníkům typologie terorismu (viz 1.3).

Přes všechny tyto problémy terorismus v reálném světě existuje a je nutné se s ním nějakým způsobem vypořádat. V tomto smyslu je jednoznačně nutné porozumět jeho historii, protože bez ní jen těžko můžeme chápat jeho současnost. S terorismem měla zkušenost pravděpodobně každá civilizace v minulosti a důvody k teroristickým útokům byly a jsou různé. V současné době se na přední místa dostávají činy náboženských a pravicových teroristů, ale nelze podceňovat ani jiné formy a motivace teroristů (viz 1.4).

Terorismus patří mezi nejzávažnější nebezpečí současného globalizovaného světa.

2 MÉDIA A TERORISMUS

2.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Následující kapitola se snaží postihnout obecný vztah mezi médii a terorismem. Zaměřuje se také na vysvětlení principu náležité nestrannosti a koncepce zpravodajských hodnot.

Média definujeme jako „*prostředky masové komunikace, které přenášejí informace v různých formách a za různým účelem a mají obvykle podobu velkých mediálních organizací, jejich sdělení jsou veřejně dostupná, standardizovaná, vyráběná mediálními profesionály a za pomocí technických aparátů šířená k velkému, heterogennímu a disperzivnímu publiku.*“¹⁰³

Obecně rozdělujeme média jakožto prostředky masové či mediální komunikace na a) tištěná, b) elektronická, a c) nová.¹⁰⁴ Mezi tištěná média patří zejména knihy, vyhlášky, noviny, časopisy, plakáty, informační brožury a letáky.¹⁰⁵ Mezi elektronická média pak řadíme především rozhlasové a televizní vysílání a se stále rostoucím významem také internet.¹⁰⁶ Nová média jsou pak komunikační prostředky využívající k přenosu mediovaného sdělení nebo k uchování informací počítačové technologie (patří sem tedy mobilní telefony, elektronická pošta, webové stránky nebo digitální televize).¹⁰⁷ Pod pojmem „nová média“ se tak zpravidla rozumí média, která jsou založena na elektronické/digitální platformě, využívají výpočetní výkon (procesor), jsou interaktivní (reagují na podněty uživatele) a podporují komunikaci, nebo přinejmenším přímou zpětnou vazbu.¹⁰⁸ Lze ovšem konstatovat, že i „klasická/tradiční“ média (tisk, rozhlas, televize...) prochází technologickou změnou a mohou nabývat forem a charakteristik nových médií (např. zavedení on-line verze tištěného média, digitalizace TV).¹⁰⁹

¹⁰³ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 139. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 140.

¹⁰⁵ MUSIL J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 43. ISBN 978-80-7452-002-0.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 45.

¹⁰⁷ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 134. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁰⁸ PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. První vydání. Praha: Oeconomica, 2010. s. 11. ISBN 978-80-7261-237-6.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 11.

Klasifikací médií existuje samozřejmě ještě mnohem více. Například podle vlastnictví se dělí média na soukromá a veřejnoprávní.¹¹⁰ Významné je také členění médií na horká a chladná, které provedl světově proslulý kanadský literární a kulturní historik, filosof a kritik Marshall McLuhan: „*Existuje základní princip odlišující horká média jako rozhlas nebo film od chladných jako telefon nebo televize. Horké médium je extenzí jediného smyslu pomocí „vysoké definice“. Vysoká definice je stav naplněnosti daty. Fotografie je vizuálně „vysokodefiniční“. Karikatura je „nízkodefiniční“, prostě proto, že je v ní velmi málo vizuálních informací. Telefon je chladné, nízkodefiniční médium, protože ucho dostává jen skrovné množství informací. A řeč je chladné médium, protože posluchač toho dostává tak málo a tolik toho musí doplnit. Na druhé straně horká média nemusí být posluchači v takové míře zaplňována či doplňována. Pro horká média je tedy charakteristická nízká participace, zatímco chladná média vedou posluchače k vysoké míře participace a doplnění. Je proto přirozené, že účinky, které má na uživatele horké médium, jako je rozhlas, se značně liší od účinků chladných médií, jako je telefon.*“¹¹¹

Média ve smyslu masových médií pak existují pouze tehdy, pokud existují velká publika schopná reálně nebo potenciálně vystupovat jako publika, pokud existují zvláštní veřejní zprostředkovatelé, kteří svou nabídkou sledují speciální zájmy: reprezentaci moci, propagandu, zisk, osvětu a pokud veřejně prezentované výrobky nabízejí zvláštní inscenace, která jsou populární (tzn., že jsou oblíbená u majoritních skupin obyvatelstva, která je akceptují, kupují je a diskutují o nich).¹¹²

Problematika definice terorismu byla blíže probrána v první kapitole této diplomové práce. Připomeňme, že navzdory snaze mnoha odborníků z různých koutů světa stále neexistuje jednoznačně přijímaná a obecně akceptovaná definice terorismu stejně jako obecně přijímaná typologie tohoto jevu.

Pro účely této diplomové práce však bude dostačující souhrn charakteristických znaků typických pro terorismus, který je blíže uveden právě v první kapitole této diplomové práce (viz 1.2)

¹¹⁰ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 136. ISBN 80-7178-926-7.

¹¹¹ McLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2., rev. vyd. Praha: Mladá fronta, 2011. s. 36. ISBN 978-80-204-2409-9.

¹¹² PROKOP, D. *Boj o média*. První vydání. Praha: Karolinum, 2005. s. 10-11. ISBN 80-246-0618-6.

2.2 VZTAH MEZI MÉDII A TERORISMEM

V kontextu teroristických útoků sehrávají média důležitou úlohu. Informují o nich a příjemci mediálních sdělení tak mají možnost se o nich dozvědět. Zároveň ale mnohdy dochází ke snaze udělat z vlastního teroristického útoku senzaci a jistým způsobem teroristické požadavky, nebo dokonce i program, zveřejňovat.¹¹³ To samozřejmě může být velmi nebezpečné, protože teroristé pak vlastně média „zneužívají“ ke svým cílům. Jan Zeman k tomu ve své historicko-psychologické studii o terorismu píše: „*Etická otázka, zda zveřejňovat požadavky, prohlášení a vůbec informaci o teroristickém činu, je podobně plná rozporů, jako je etické postavení vyjednavče, i když intrapsychický konflikt je v případě hromadných sdělovacích prostředků nahrazen sociálně psychologickým konfliktem stran přívrženců a odpůrců zveřejňování takových zpráv.*“¹¹⁴

Celá tato problematika úzce souvisí s tím, že terorismus je někdy považován za formu psychologické války, jejíž účinky jsou znásobeny vysokým zájmem právě médií.¹¹⁵ Jak píše Emil Souleimanov v knize *Terorismus (Pokus o porozumění)*: „*Terorismus je mnohem starší, než se může na první pohled zdát. Existuje jako poměrně účinná forma systematického psychologického vydírání silnějšího ze strany slabšího – i obráceně – odjakživa. Na účinnosti jí dnes dodávají vymoženosti současné civilizace: medializace globalizace, a obecně rozvoj technologií...*“¹¹⁶ Souleimanov tak vlastně říká, že právě výtoky moderního světa do jisté míry teroristům nahrávají. Jsou díky nim totiž schopni mnohem snadněji šířit svá poselství a především pak strach a děs.

Hlavním potenciálním užitekem pro teroristy v souvislosti s využíváním médií je získání pozornosti pro své myšlenky a vzbuzení strachu a neklidu u veřejnosti a následný tlak na vládu.¹¹⁷ Pokud totiž obyvatelé určitého území podlehnou strachu z dalších teroristických akcí, mohou následně požadovat od své vlády zabránění dalším útokům vyhověním požadavkům teroristů. Média jsou do tohoto procesu ze své podstaty nevyhnutelně zapojena, protože přikládají velký význam referování o násilí.¹¹⁸

¹¹³ Podrobněji viz MIKA, O. *Současný terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2003. s. 23. ISBN 80-7254-409-8.

¹¹⁴ ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 131. ISBN 80-7254-305-9.

¹¹⁵ MIKA, O. *Současný terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2003. s. 33. ISBN 80-7254-409-8.

¹¹⁶ SOULEIMANOV, E. (ed.). *Terorismus (Pokus o porozumění)*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. s. 11. ISBN 978-80-7419-038-4.

¹¹⁷ McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vydání 4. Praha: Portál, 2009. s. 502. ISBN 978-80-7367-574-5.

¹¹⁸ Tamtéž s. 502-503.

To je dáno především tzv. zpravodajskými hodnotami, o kterých bude ještě řeč ve druhé kapitole této diplomové práce (viz 2.4).

„Terorismus je považován za krajní variantu psychologického boje, jehož následky se v moderní informační společnosti zesilují tlakem médií, která tak zpravidla nechtěně umocňují psychologické působení teroristických činů. Za základní dopad v oblasti psychických účinků, který vyplývá z působení teroristických skupin, lze považovat šíření strachu, beznaděje a nejistoty prostřednictvím vražedných a sebevražedných útoků a atentátů. Smrt, co do počtu největšího množství náhodně, ale někdy i záměrně vybraných osob, je v tomto případě hlavním cílem potřebným k dosažení požadovaného psychického účinku. Jedná se o prvek strategického plánu teroristických skupin, po kterém zpravidla následuje zveřejnění jejich požadavků a podmínek, a to obvykle pod hrozbou dalších útoků.“¹¹⁹ To znamená, že teroristé v podstatě přistupují ke svým činům proto, aby se prostřednictvím nich dostali do médií, která jim umožní šířit strach mezi své recipienty. Strach vyvolává otázky a možné odpovědi nabízejí teroristé prostřednictvím zveřejnění svých požadavků.

Obecně lze však konstatovat, že *„okázalé kruté činy teroristických organizací lze v jistém smyslu vnímat jako představení pořádaná ve prospěch žurnalistické kultury závislé na napínavých dramatech... Teroristický čin je nejhorší „pseudoudálost“¹²⁰ – politicky a vojensky bezvýznamným činem, pokud si jej nevšimnou sdělovací prostředky a nevěnují mu pozornost.“¹²¹* Tím je řečeno, že teroristé vytvářejí pro média „zajímavý materiál“, který je ve své podstatě zcela podružný, ale díky obrovské mediální podpoře se z něj stává „událost číslo jedna“.

Jan Zeman ve své historicko-psychologické studii o terorismu dochází k závěru, že *„teroristé média často zneužívají podobným způsobem jako přední politici - „teatrální“ vypjatý způsob jejich vystupování útočící na nízké city diváků je podobný jako patetický projev propagandy teroristické, s tím rozdílem, že „harašení“ zbraněmi pravidelných armád a ostatních bezpečnostních složek se děje na pozadí ofiциality a legálnosti, jakkoli množství jejich obětí mezi nevinnými civilisty je nesrovnatelně větší.*

¹¹⁹ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 84. ISBN 978-80-7278-443-1.

¹²⁰ Pseudoudálost definujeme jako „umělou událost, která je zinscenovaná, zrežirovaná a připravená speciálně pro média.“ V obecné rovině sem patří především tiskové konference, ale také např. vernisáže, recepce či oslavy výročí. REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 197. ISBN 80-7178-926-7.

¹²¹ McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 157-158. ISBN 80-7178-840-6.

*Oba tyto druhy projevů pak paradoxně přitahují pozornost divákovu a v důsledku napomáhají zvyšování sledovanosti...*¹²² Zeman tady naráží právě na určitou formu „hyenismu“ ze strany médií, která často touží právě po šokujících a znepokojujících materiálech, u kterých mají jistotu, že zaujmou recipienta. Zároveň však naráží na málo zmiňovaný fakt, že za tento z určitého pohledu neblahý trend mohou do jisté míry také sami recipienti. Bez jejich pozornosti by k medializaci krutých výjevů rozhodně nedocházelo v takové míře.

Marian Brzybohatý ve své knize *Terorismus I.* uvádí, že každá teroristická skupina nutně potřebuje ke své činnosti podporu, kterou jí mohou poskytnout jednotlivé osoby, závislá či nezávislá polická uskupení, vládní úřady případně dokonce samotné vlády - a že tato podpora může být pasivní (pouze na úrovni ideologické spřízněnosti) nebo aktivní (poskytování finančních zdrojů, zbraní, informací, technických prostředků atd.).¹²³ Jak to souvisí s provázaností médií a terorismu? Podle Mariana Brzybohatého existují tři základní druhy podpory terorismu: státní podpora, podpora jinou teroristickou skupinou a konečně podpora sdělovacích prostředků: *„Sdělovací prostředky nechtěně umožňují teroristům, aby se jejich ideologie dostala k mnohem větší části společnosti, než by byli s to vlastními silami zajistit. Motivem je v tomto případě převážně konkurenční boj a komerční zájmy. Bez sdělovacích prostředků by teroristé nikdy nemohli dosáhnout takové úrovně propagandy, jaké se jim dostává. Sdělovací prostředky však málokdy odhalí skutečný význam a podstatu událostí.*¹²⁴

V současné době se z výše nastíněných důvodů dokonce hovoří o existenci tzv. mediálního terorismu – *„jedná se o plánované zneužívání hromadných sdělovacích prostředků i dalších psychologických prostředků za účelem ovlivnění názorů, emocí, postojů a chování jednotlivců či cílových skupin populace tak, aby přímo nebo důsledky svých činů ohrožovali bezpečnost a ústavní principy státu.*¹²⁵

Lze konstatovat, že silně negativní úlohu sehrála média například při hrozbě útoku antraxem ve Spojených státech amerických po 11. září 2001, kdy každou další zprávou o novém nálezu sněti slezinné rozšiřovala paniku – hlavním úspěchem teroristů pak

¹²² ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. s. 132. ISBN 80-7254-305-9.

¹²³ BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I.* Vydání 1. Praha: Police History, 1999, s. 27. ISBN 80-902670-1-7.

¹²⁴ Tamtéž s. 27-28.

¹²⁵ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 76. ISBN 978-80-7278-443-1.

nebyl počet lidí nakažených sněti, ale strach vyvolaný médii.¹²⁶ „*Teroristé nezřídka zahrnují faktor medializace do svých plánů, někdy dokonce na první místo. Vybírají cíl, dislokaci a načasování útoku tak, aby to vyhovovalo preferencím médií, aby obrazový materiál či informace o útoku bylo možné ještě zařadit do hlavních zpráv. Následně jsou připravovány podkladové filmové materiály – například videoklipy útoku, bezprostřední zповědi obětí, nahraná interview a prohlášení útočníků, přičemž jsou brány v úvahu uzávěrky jednotlivých médií. Teroristé tímto způsobem využívají zájmu médií pro svoji propagandu.*“¹²⁷

S problematikou vztahu mezi médii a terorismem souvisí ještě jeden závažný faktor. Jde o prezentování násilí v médiích. Často se v této souvislosti hovoří o potenciálním negativním vlivu na děti a mládež. Násilí v médiích se obecně definuje jako „*mediální reprezentace hrubé brachiální agrese, fyzických útoků na předměty, osoby či instituce s cílem objekt násilí zničit a vykonat destrukci, resp. důsledky percepce těchto mediálních obsahů pro jednání členů publika.*“¹²⁸ Násilí může být zobrazováno (především v audiovizuálních pořadech) reálně (zpravodajské pořady – demonstrace, války, pumové výbuchy, teroristické akce – nebo sportovní přenosy), případně fiktivně (jako logická a dramaturgická součást každého vyprávěného příběhu).¹²⁹ Diskuse nad zařazováním krutých výjevů do médií stále přetrvává a existují na ní různé názory.

Všechny výše zmíněné faktory vedou k rozsáhlé společenské diskusi na téma možné „kooperace“ médií a teroristů. Vystávají otázky týkající se regulace médií a jejich kontroly. V tomto směru už dochází k určitým krokům ze strany samotných médií – hovoří se o tzv. sebekontrolě médií.¹³⁰ To souvisí s faktem, že v minulosti skutečně docházelo k tomu, že média byla vmanipulována do role zprostředkovatele a propagátora teroristických činů – média se k proto k tomuto problému začínají stavět čím dál citlivěji a například dne 11. září roku 2001 se pět hlavních tiskových organizací

¹²⁶ Tamtéž s. 76.

¹²⁷ Tamtéž s. 76.

¹²⁸ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 160. ISBN 80-7178-926-7.

¹²⁹ Tamtéž s. 160.

¹³⁰ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 112. ISBN 978-80-7278-443-1.

Spojených států amerických dohodlo, že budou zkracovat videonahrávky Usámy bin Ládina.¹³¹

Na druhou stranu je nutné konstatovat, že záběr možných krátkodobých účinků zpráv na příjemce je bohatý a platí, že negativní zprávy mohou vyvolávat také pozitivní důsledky jako je pocit soucitu, sounáležitosti s oběťmi vedoucí k charitativní podpoře atd.¹³² Zároveň však nelze pominout, že jedním ze skličujících faktů současného terorismu je skutečnost, že teroristé přišli na to, že masové vraždění jinak bezvýznamných lidí má coby téma pro titulky světového tisku větší hodnotu než sebeslavnější či sebevíce symbolický cíl jejich bomb.¹³³

Jako zásadní problém se v tomto směru tedy jeví skutečnost, že média velmi intenzivně vyhledávají a ochotně medializují veškeré události spojené s terorismem a navíc výrazně ovlivňují veřejné mínění tím, že vytvářejí tzv. vlastní realitu, zcela odlišnou od reality skutečné.¹³⁴

V současné době neexistuje jednoznačně přijímaná odpověď na otázku, jak všechny tyto problémy řešit.

2.3 PRINCIP NÁLEŽITÉ NESTRANNOSTI

Veřejnost klade na média mnohé nároky. Mluví se o objektivitě, správnosti, nestrannosti, vyváženosti, nezávislosti nebo obraně demokracie.¹³⁵ Média vytvářejí různé etické kodexy¹³⁶, důležité aspekty médií ovlivňuje také jejich legislativní úprava.¹³⁷

Obecně lze konstatovat, že nestrannost zpravodajství je „*profesní norma žurnalistické práce, která je jedním ze základních normativních požadavků,*

¹³¹ Tamtéž s. 112.

¹³² TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 111. ISBN 80-7367-096-8.

¹³³ HOBSBAWM, E. J.: *Globalizace, demokracie a terorismus*, Vyd. 1., Praha: Academia, 2009. s. 103. ISBN 978-80-200-1725-3.

¹³⁴ FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 76. ISBN 978-80-7278-443-1.

¹³⁵ MUSIL J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 113 - 124. ISBN 978-80-7452-002-0.

¹³⁶ První etické kodexy začaly v České republice vznikat až na přelomu tisíciletí. Za jejich předchůdce lze považovat třeba kodex týdeníku Týden a kodex Syndikátu novinářů, které začaly platit v roce 1998. POSPÍŠIL J., ZÁVODNÁ L. S. *Mediální výchova*. Vydání první. Praha: Computer Media, 2009. s. 77. ISBN 978-80-7402-022-4.

¹³⁷ POSPÍŠIL J., ZÁVODNÁ L. S. *Mediální výchova*. Vydání první. Praha: Computer Media, 2009. s. 73-75. ISBN 978-80-7402-022-4.

*kteře demokratickě společnosti v rámci uplatňování teorie sociální odpovědnosti*¹³⁸ médií vztahují na zpravodajské obsahy.¹³⁹ Tento požadavek předpokládá, že média by měla působit jako objektivní činitel, který fakta, názory a přesvědčení ve zpravodajství zprostředkovává, a nikoli cíleně usměřňuje a tvaruje.¹⁴⁰ Tím je vyjádřeno, že ve zpravodajství by neměl být přítomen názor tvůrce zprávy, oproti publicistice, kde je názor naopak žádoucím faktorem.

Josef Musil ve své učebnici Sociální a mediální komunikace konstatuje, že nestrannost se týká jak nepředpojatého poznávání skutečnosti ze strany novináře, tak následného prezentování zprávy bez hodnotících osobních názorů žurnalisty.¹⁴¹ Podle něj porušování zásad nestrannosti může být „*buďto důsledkem (a jasným důkazem) neznalosti novinářského řemesla anebo úmyslnou manipulací. V konečném důsledku to nemusí být rozeznatelné a je to z pohledu recipienta a z pohledu kvality zpravodajství jedno: Není-li zpráva v konečném vyznění nestranná, je špatná a nekvalitní je i příslušný mediální pracovník.*“¹⁴²

Nestrannost lze vnímat vedle faktičnosti jako jednu ze dvou základních složek objektivnosti zpravodajství.¹⁴³ Podle této teorie se faktičnost skládá z kritérií pravdivosti a relevance a nestrannost z kritérií vyváženosti a neutrální prezentace.¹⁴⁴

Mediální odborníci se shodují, že nestrannost zpravodajství nelze zcela aplikovat na všechny typy zpráv - např. na tzv. human interest stories, investigativní zprávy, zprávy stranicí některému subjektu v rámci veřejného zájmu nebo například na zprávy o teroristickém útoku.¹⁴⁵ Lze proto konstatovat, že existují i situace, kdy nestrannost není vyžadována.

¹³⁸ Teorie sociální odpovědnosti je jedna ze čtyř teorií tisku, které v roce 1956 zveřejnili mediální analytici Fred Siebert, Theodore Peterson a Wilbur Schramm v nakladatelství University of Illinois. Vychází z předpokladu, že média mají vůči společnosti, v níž působí, závazek, že nesou vlastní díl odpovědnosti za svébytnou službu, kterou společnosti poskytují. REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 163. ISBN 80-7178-926-7.

¹³⁹ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 279. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁴⁰ Tamtéž s. 163.

¹⁴¹ MUSIL J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 118. ISBN 978-80-7452-002-0.

¹⁴² Tamtéž s. 119.

¹⁴³ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 167. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁴⁴ Jde o teorii Johanna Westerstahla a kolektivu. REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 167. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁴⁵ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 164. ISBN 80-7178-926-7.

Celá záležitost souvisí s tzv. principem náležitě nestrannosti, který legitimizuje případy, v nichž se oboustranné vyjádření a neutralita ani neočekávají.¹⁴⁶ Princip náležitě nestrannosti tak vlastně představuje stupně nestrannosti přiměřené danému problému: „*Nikdo by např. neočekával, že novinář bude nestranný při referování o sporu mezi ilegální Irskou republikánskou armádou /IRA/ a britskou vládou, nebo mezi Pol Potem a jeho demokratickými kambodžskými odpůrci...*“¹⁴⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že tento princip umožňuje, aby šla nestrannost v některých případech stranou. Právě teroristický útok je svou hrůznou povahou přesně takovým typem události. Otázkou však je, zda lze skutečně legitimizovat ztrátu tak důležitých etických a žurnalistických hodnot, jakou nestrannost nepochybně je. Celou koncepci principu náležitě nestrannosti lze totiž také z určitého hlediska zpochybnit. Jak uvádí Josef Musil ve své učebnici Sociální a mediální komunikace (s použitím citace z Editorial Guidelines – BBC Values and Standards vydanou v roce 2005): „*Nestrannost je zcela zásadní nejen při vlastním prezentování zprávy, ale už při jejich výběru (kde se spojuje s požadavkem vyváženosti) a finálních textových či obrazových úpravách (krácení, stříhu). Právě tady je nezbytné (a obtížné) postupovat tak, aby se celkové vyznění zprávy neodchylovalo od skutečnosti. Dokonce i zpravodajství o terorismu musí „zůstat objektivní a ponechat na recipientovi vyhodnocení toho, kdo se vůči komu a čeho dopustil“.*“¹⁴⁸

Nad principem náležitě nestrannosti tak visí mnohé otazníky.

2.4 KONCEPCE ZPRAVODAJSKÝCH HODNOT

Média do svého zpravodajství nezařazují události nahodile. Za vším stojí propracovaný systém tzv. zpravodajských hodnot ztělesňujících vyhlídky zařazení určité události do zpravodajství daného média.

Zpravodajské hodnoty definujeme jako „*vlastnosti extramediální povahy, které určují pravděpodobnost toho, zda událost projde branou médií a bude převedena*

¹⁴⁶ HUK, J., *Sociologie médií*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 20078. s. 43. ISBN 978-80-86723-65-5.

¹⁴⁷ McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 73. ISBN 80-7178-840-6.

¹⁴⁸ MUSIL J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 119. ISBN 978-80-7452-002-0.

na zprávu a dále jako taková mediována.“¹⁴⁹ Již v roce 1695 o nich přemýšlel Němec Kaspar Stieler, který definoval jako základní faktory pro výběr zpráv důležitost, blízkost, dramaticnost a negativitu.¹⁵⁰ Od té doby se koncepcí zpravodajských hodnot zabývali mnozí další mediální experti – např. Američan Walter Lippmann, Němec Winfried Schulz nebo norští badatelé Johan Galtung a Marie Rugeová.¹⁵¹

Pro výběr zpráv je nepochybně důležitý také historický, sociální a kulturní kontext, ve kterém média existují - k tomu Tomáš Trampota ve své knize Zpravodajství píše: „Zpravodajství je výsledkem složitého, mnohoúrovňového selektivního procesu. Selektivní povaha zpravodajství je zastírána představou, že výběr zprávy je podmíněn charakterem samotné události, o níž se zpravuje. Zprávy jsou do zpravodajství vybírány na základě kritérií, jež jsou založena na sdílené zkušenosti médií. Tato kritéria se tradičně nazývají zpravodajské hodnoty, popřípadě faktory zpravodajské hodnoty.“¹⁵²

V současné době je běžné zpravodajské hodnoty dělit na dvě velké skupiny: obecné a zpracovatelské.¹⁵³ K obecným hodnotám zpravodajským patří výskyt (čím jsou události kratší, tím spíše se stanou zprávou), blízkost (události z prostředí kulturně a sociálně blízkému médiu a jeho recipientům se pravděpodobněji stanou zprávou), jasnost (vnitřní rozpornost a ambivalentnost události není žádoucí), jednoduchost (snadno vysvětlitelné události jsou vyhledávané), smysluplnost (události, které se vymykají kulturní zkušenosti daného publika, mají jen velmi malou naději na prosazení ve zpravodajství), novost (čerstvost události je ceněná), průběžnost (událost, která se již jednou stala předmětem zájmu zpravodajství, je preferována), možnost dalšího vývoje (události, které se mohou vyvíjet, gradovat nebo dramatizovat jsou považovány za hodnotné), vztah k elitním národům či státům a vztah k elitním osobám či celebritám (takové události jsou ze své podstaty atraktivní), personalizace (přítomnost konkrétních, identifikovatelných osob usnadňuje médiím podávání zprávy), negativita (události, jejichž následky měly nebo mají nebo mohou mít citelně nepříjemné důsledky, jsou

¹⁴⁹ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 76. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁵⁰ POSPÍŠIL J., ZÁVODNÁ L. S. *Mediální výchova*. Vydání první. Praha: Computer Media, 2009. s. 68. ISBN 978-80-7402-022-4.

¹⁵¹ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 76. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁵² TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 36. ISBN 80-7367-096-8.

¹⁵³ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 76-77. ISBN 80-7178-926-7.

pro média přitažlivé), souznění (událost musí splňovat očekávání recipientů), překvapení (čím neočekávanější a exotičtější je událost, tím lépe), předvídatelnost (umožňuje médiím dopředu umístit techniku i zpravodaje na správné místo) a variace (věnují-li se zprávy v určitém období nějaké významné domácí události, mají pak tendenci obohacovat i zahraniční zpravodajství událostmi, které se jeví jako variace na toto téma).¹⁵⁴ Zpracovatelské hodnoty zpravodajské souvisejí s technologickými a organizačními možnostmi daného média včetně dostupnosti obrazového materiálu, přítomnosti korespondenta atd.¹⁵⁵

Na první pohled by se mohlo zdát, že vzhledem k existenci tak vysokého počtu zpravodajských hodnot bude jen velmi obtížné selektovat určitou událost jenom na jejich základě. S celou problematikou však souvisí ještě jeden důležitý faktor: „*O překročení prahu pozornosti může rozhodovat jak intenzita jedné hodnoty (např. míra negativity), tak kombinace více hodnot (negativita ve spojení s blízkostí, překvapením, zapojením elitní osoby a jednoznačností).*“¹⁵⁶ Něco takového přitom přesně sedí na teroristické útoky. Ty jsou ze své podstaty velmi silně negativně podbarveny, jsou blízké recipientům (především v kontextu současného globálně propojeného světa), jsou naprosto překvapivé (panuje přesvědčení, že o teroristickém útoku se předem neví – i přes existenci celé řady konspiračních teorií o propojenosti teroristů a státních struktur můžeme pro potřeby této diplomové práce tyto teorie odsunout stranou – publikum do těchto údajných spiknutí totiž zataženo není), zapojení elitních osob není výjimkou (ať již jejich úmrtím nebo jejich následnými vyjádřeními po útoku) a teroristické činy jsou také naprosto jednoznačné (což lze dokumentovat jasností titulků na stránkách tištěných médií viz čtvrtá kapitola této diplomové práce).

Jeden ze spoluautorů knihy *Vybrané aspekty soudobého terorismu* David Řehák v předmluvě konstatuje: „*Žijeme v době, kdy světová masmédiá chrlí stovky různých informací a publikují okamžitě vše, co má jakýmkoli způsobem vzbudit pozornost široké veřejnosti. Výsledkem tohoto jednání je, že jedním z nejlépe prodejných témat posledního desetiletí se staly zejména reportáže týkající se terorismu.*“¹⁵⁷ To potvrzují i autoři učebnice *Mediální výchovy* Jan Pospíšil a Lucie Sára Závodná: „*V ideálním*

¹⁵⁴ Tamtéž s. 77-78.

¹⁵⁵ Tamtéž s. 78.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 77.

¹⁵⁷ ŘEHÁK, D in FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 3. ISBN 978-80-7278-443-1.

*případě by měl žurnalista postupovat tak, že se na události podívá pohledem výše zmíněných kritérií (zpravodajských hodnot) a vybere z nich ty, které zařadí do zpravodajství. Dnešní publikum je však zhýčkané a zajímá ho jen velmi úzký okruh zpráv. Navíc současným zpravodajským hodnotám dominují negativita, konflikt či vztah k celebritám.*¹⁵⁸

Zdá se tedy, že právě události negativní mají největší šanci dostat se do zpravodajství médií. Tomu odpovídá i událost z roku 2001, kdy ve Stockholmu vznikl deník, který si dal za krédo přinášet pouze pozitivní informace – do třech měsíců zanikl.¹⁵⁹

Právě teroristické útoky jsou tedy pro média vysoce „prodejná“ témata. Kontroverze ohledně využívání médií ze strany teroristů (což naznačují jak odborníci na terorismus, tak odborníci na média) zůstává znepokojujícím faktem.

2.5 SHRnutí

Média jsou v kontextu teroristických útoků nepostradatelná. Umožňují svým recipientům získat informace o tom, co se děje. Na druhou stranu teroristé mohou využívat média jako prostředníky k šíření strachu, což je v podstatě jejich hlavním cílem. Šokující obrázky a palcové titulky o terorismu tak vlastně naplňují vůli teroristů (viz 2.2).

Média jsou do této hry nutně zatažena, protože jsou determinována koncepcí tzv. zpravodajských hodnot. Jednou z nich je negativita události, která patří na počátku 21. století pravděpodobně k nejdůrazněji uplatňované mediální hodnotě (viz 2.4). Na druhou stranu tzv. princip náležité nestrannosti umožňuje médiím stát v případě teroristického útoku jednoznačně na straně obětí a nikoli se snažit být za každou cenu nestranným (viz 2.3).

O vztahu médií a terorismu se stále vede rozsáhlá celospolečenská diskuse.

¹⁵⁸ POSPÍŠIL J., ZÁVODNÁ L. S. *Mediální výchova*. Vydání první. Praha: Computer Media, 2009. s. 69. ISBN 978-80-7402-022-4.

¹⁵⁹ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 158. ISBN 978-80-7452-007-5.

3 ČESKÁ TIŠTĚNÁ MÉDIA

3.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Následující kapitola se zaměří na popis historie a současnosti českého tištěného mediálního trhu. Na něm existuje celá řada titulů. Pro hromadnou sociální komunikaci mají v kontextu tištěných médií největší význam noviny, hlavně deníky a týdeníky, a dále časopisy.¹⁶⁰ Právě proto se analýza proměny českých tištěných médií v průběhu teroristických útoků na počátku 21. století zaměří především na deníky a týdeníky.

Média tištěná definujeme jako „*média, jejichž obsah je vázaný na papír.*“¹⁶¹ Je pro ně charakteristické, že vznikají za pomoci různých tiskařských technik, jako primární kód¹⁶² využívají přirozený jazyk, mohou být periodická i neperiodická a disponují různou mírou dosahu.¹⁶³

Periodicitu tisku v ČR upravuje zákon č. 46/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tedy zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, v jehož dikci se periodickým tiskem rozumí noviny, časopisy a jiné tiskoviny, vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce.¹⁶⁴

V prvním pololetí roku 2014 je v České republice nejčtenějším celostátním deníkem Blesk (1 128 000 čtenářů na vydání) následovaný MF DNES (709 000 čtenářů) a Prámem (347 000 čtenářů).¹⁶⁵ Mezi zpravodajskými týdeníky pak vede Reflex (269 000 čtenářů na vydání) a Respekt (163 000 čtenářů).¹⁶⁶

¹⁶⁰ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 43-44. ISBN 978-80-7452-002-0.

¹⁶¹ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 137. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁶² Kódem je myšlena „*systematická organizace znaků, jejich významů a vztah mezi nimi sloužící k přenosu sdělení mezi komunikátorem a adresátem.*“ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 96. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁶³ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 137. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 137.

¹⁶⁵ Podle Media projektu realizovaného společnostmi MEDIAN a STEM/MARK v období od 1. 1. 2014 – 30. 6. 2014, kdy bylo dotazováno celkem 12 655 náhodně vybraných respondentů z celé České republiky. *Media projekt*. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/MP_2014_1+2Q_zprava.pdf.

¹⁶⁶ Tamtéž.

3.2 DENÍKY A ČASOPISY

Za deníky jsou považovány „*noviny vycházející denně, obsahující zpravodajství i publicistiku, podle času vycházení se mohou dělit na raníky, které mají uzávěrku večer předem, poledníky a večerníky, které informují bezprostředně o událostech toho kterého dne.*“¹⁶⁷

Vůbec první¹⁶⁸ deník Einkommende Zeitung (v překladu nejaktuálnější zprávy) vyšel ve veletržním městě Lipsku v roce 1650 a vydával ho nakladatel Thimotheus Ritzsch.¹⁶⁹ „*Psalo se především o důsledcích vestfálského míru, o prováděcích ustanoveních, která byla vydána v roce 1650, a o radostných mírových oslavách... Deník zůstal v 17. století výjimkou, neboť pravidelná jízdní pošta byla zavedena teprve asi od roku 1750.*“¹⁷⁰

Časopis je definován jako „*tiskovina vycházející pravidelně, v určitém místě, která má nejméně půlroční a nejvíce jednotýdenní periodicitu. Od deníku se odlišuje menší aktuálností i větší podrobností probíraných témat.*“¹⁷¹ Za první časopis je považován pařížský Journal des Scavants, který v roce 1665 vydal Dennis de Sallo.¹⁷²

Zvláštním fenoménem jsou od 20. let 20. století tzv. zpravodajské časopisy, které se po druhé světové válce etablojí ve všech demokratických společnostech a jsou svým zaměřením univerzálnější - přinášejí širší zpravodajský a analytický kontext k hlavním politickým, ekonomickým a kulturním událostem týdne (např. Time, Newspeak, Spiegel).¹⁷³

¹⁶⁷ OSVALDOVÁ, B., HALADA, J., et al. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Dotisk třetího, rozšířeného vydání. Praha: Libri, 2010. s. 48. ISBN 978-80-7277-266-7.

¹⁶⁸ Je dobré připomenout, že pravidelně vycházející listy se poprvé objevily na počátku 17. století. V roce 1605 začal ve Štrasburku vycházet jako první periodický týdeník na světě Relation, které vydával knihkupec a majitele velkotiskárny Johann Carolus. PROKOP, D. *Boj o média*. První vydání. Praha: Karolinum, 2005. s. 90. ISBN 80-246-0618-6.

¹⁶⁹ PROKOP, D. *Boj o média*. První vydání. Praha: Karolinum, 2005. s. 105-106. ISBN 80-246-0618-6.

¹⁷⁰ Tamtéž s. 105.

¹⁷¹ OSVALDOVÁ, B., HALADA, J., et al. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Dotisk třetího, rozšířeného vydání. Praha: Libri, 2010. s. 42. ISBN 978-80-7277-266-7.

¹⁷² REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 32. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁷³ Tamtéž s. 33.

3.3 MINULOST A SOUČASNOST ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍ

Etapy vývoje českých tištěných médií obecně rozlišujeme na základě společenského a politického vývoje české společnosti v kontextu rozvíjení českých médií následovně:

a) počátky rozvoje tištěných médií v českém prostředí (od poloviny 15. století do 80. let 18. století),

b) tisk v epoše sebeuvědomování národních společností v procesu modernizace (od 90. let 18. století do 40. let 19. století),

c) vznik a rozvoj politického tisku související s proměnami veřejného života (od 50. let do 90. let 19. století),

d) rozvoj tisku politických stran (od 90. let 19. století do vzniku Československa v roce 1918),

e) vývoj médií v meziválečném Československu (od roku 1918 do roku 1938),

f) média v období druhé republiky a v průběhu Protektorátu Čechy a Morava (od roku 1938 do roku 1945),

g) média jako nástroj společenské obnovy země po druhé světové válce (od roku 1945 do roku 1948),

h) média ve službách budování socialismu a v období první fáze studené války (od roku 1948 do druhé poloviny 50. let 20. století),

ch) liberalizace médií a veřejného života (od sklonku 50. let 20. století do roku 1969),

i) média jako výraz i nástroj normalizace (70. a 80. léta 20. století),

j) vývoj médií po roce 1989 (poslední dekáda 20. století a první dekáda 21. století).¹⁷⁴

Dějiny českých médií se zabývá celá řada publikací. Smyslem této kapitoly rozhodně není obsáhnout celou tuto historii. Stojí ale za připomenutí, že pravděpodobně vůbec první zpravodajský projev (i když ne tištěný) na českém území se slovem „noviny“ v názvu se jmenoval *Noviny leta božieho 1495* a podle místa nálezu se mu říká *Jindřichohradecké noviny*¹⁷⁵, a že za první české periodické noviny se považují

¹⁷⁴ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 30. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁷⁵ VERNER, V. *Zpravodajství a publicistika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 12. ISBN 978-80-86723-88-4.

Sobotní (outerní) pražské poštovské noviny, které v letech 1719 – 1727 vydával Karel F. Rosenmüller.¹⁷⁶

Dalším důležitým faktem je, že „*díky specifickým podmínkám složitého ustavování národní identity rozvíjel se v českém prostředí 19. století především jako prostředek osvěty a národního a politického sebeuvědomování a povznášení, a tedy jako jedno z měřítek „kulturní vyspělosti“ českého živlu (ve srovnání s živlem německým).*“¹⁷⁷

Českou společnost tak mýjely vlny komercializace médií, které byly jinak ve světě zcela standardní – ve druhé polovině 19. století se rozvíjel tisk především politický (vedle toho existovala celá řada časopiseckých titulů spolkových, osvětových, kulturních, dělnických a dalších).¹⁷⁸ Ve druhé polovině 20. století v podmínkách samostatného Československa pronikly do české mediální produkce některé prvky komercializace (převážně v hudební a filmové produkci), ale tisk si zachoval kulturně osvětový a národně reprezentativní charakter.¹⁷⁹ Po druhé světové válce, kdy se Československo stalo součástí tzv. východního bloku, se pak masová média chápala jako nástroj propagandy, ideologického boje a systematické výchovy.¹⁸⁰ „*Teprve po roce 1989 se mohl trend k ekonomizaci médií plně rozvinout a zatlačit do pozadí ostatní funkce masové komunikace – což vedlo v krátké době ke vzniku zábavně orientovaných hudebních a rozhlasových stanic, komerčních televizí, bulvárních deníků a časopisů a k celkovému podřízení mediální produkce logice trhu.*“¹⁸¹

U českých tištěných médií na počátku 21. století lze vysledovat celou řadu trendů, které souvisejí s celkovou situací současné české i světové žurnalistiky.¹⁸² Hovoří se o nástupu mediokracie (vládě médií – co není v médiích, neexistuje), směšování zpravodajství a publicistiky, porušování ustálených podob žánrů, úpadku české literární kritiky, stále silnějších metodách v manipulaci¹⁸³ a propagandě¹⁸⁴, tendenčním

¹⁷⁶ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 165. ISBN 80-7178-926-7.

¹⁷⁷ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 29. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁷⁸ Tamtéž s. 29.

¹⁷⁹ Tamtéž s. 29.

¹⁸⁰ Tamtéž s. 29.

¹⁸¹ Tamtéž s. 30.

¹⁸² VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 55. ISBN 978-80-7452-007-5.

¹⁸³ Manipulace je „*nepřiznané zpracování vědomí lidí zejména prostřednictvím médií za účelem systematického a cílevědomého řízení a formování jejich vědomí, myšlenek a pocitů.*“ REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. s. 127. ISBN 80-7178-926-7.

zpracování náboženské problematiky, bulvarizaci všech druhů médií (i seriózní média se přizpůsobují stále pokleslému vkusu většiny příjemců se zájmem o skandály, nesmysly a výmysly), dlouhodobém klesajícím nákladu prodaných tištěných periodik (posilování i-verzí), dlouhodobém poklesu zájmu o tištěná periodika obecně, politizaci a provázanosti zájmů vydavatele, inzerentů, politiků a celebrit v šoubyznysu, nedostatečné investigativní žurnalistice, vzájemném vykrádání zpravodajství v médiích, negativním vlivu médií na úroveň mezilidských vztahů, zvyšování barevnosti, úpadku typografické úpravy tištěných periodik (pomlčky, dělítky apod.) a nebo nebyvalé ztrátě prestižnosti novinářského povolání.¹⁸⁵

Požadavky na moderního novináře shrnuje Pavel Verner ve své učebnici Úvod do praktické žurnalistiky – podle něj se jedná o následující:

- a) profesní kvalifikace, znalost novinářských a souvisejících profesí,
- b) nezávislost, originalita, porozumění a oddanost novinářskému poslání,
- c) publicistická až literární zdatnost,
- d) perfektní znalost mateřského jazyka a porozumění cizojazyčným textům,
- e) smysl pro věcnost a proporce ve zpravodajství,
- f) umění objektivního (i opozitního) vidění a hodnocení,
- g) schopnost vyhodnocování rešerší, statistik, výzkumů veřejného mínění a zpětné vazby; ovládání elektronické techniky,
- h) znalost a uplatnění tvůrčí práce s fotoaparátem,
- i) organizační schopnosti a umění práce s veřejností.¹⁸⁶

Pavel Verner zároveň uvádí: „*Každý autor by si měl být... vědom velké zodpovědnosti, kterou má. Tím, že je střípkem obrovského zrcadlení světa, ovlivňuje*

¹⁸⁴ Propaganda je „*cílevědomé šíření ideologických podnětů informativní, regulativní a stimulační povahy, jehož cílem je dosažení jednání ve shodě s šířenou ideologií.*“ Jedná se o skryté vnucování určitých ideologií do našich myslí bez našeho vědomí. Obecně se propaganda rozděluje na bílou (sloužící především podpoře image určitého státu), šedou (charakteristickou výběrem informací a jistými významovými posuny v zájmu určitého cíle) a černou (typická diskreditací protivníka všemi prostředky - včetně lží). VERNER, P., *Propaganda a manipulace*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. s. 32. ISBN 978-80-7452-015-0.

¹⁸⁵ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 7-13. ISBN 978-80-7452-007-5.

¹⁸⁶ VERNER, V. *Úvod do praktické žurnalistiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 7. ISBN 978-80-86723-87-7.

významným způsobem reakce čtenářů. Ti se na základě zprostředkovaného poznání mohou zachovat aktivně a způsobit změny, často nenávratně, na tváři naší planety, byť by to bylo jen v její zdánlivě nepatrné části. Vyvolanou změnu budou pravděpodobně další média odrážet a proces zpravodajství a publicistiky a reakcí na ně bude pokračovat... svět se bude měnit. Je na nás, zda to bude k lepšímu.“¹⁸⁷

V roce 2014 se mluví o další možné vlně vlastnických změn v oblasti českých tištěných médií – je to přitom jen rok poté, co miliardáři Křetínský s Tkáčem koupili tuzemskou odnož švýcarského vydavatelství Ringier a miliardář Andrej Babiš koupil společnost Mafra.¹⁸⁸ Podle informací časopisu Respekt chce svoje noviny (či server) také finanční skupina Penta v čele s Markem Dospivou.¹⁸⁹ „Důvodem, proč se finančníci o média zajímají právě v této době, je hlavně probíhající přerozdělování trhu. Tradiční vydavatelé a nadnárodní vlastníci často reagovali na nižší příjmy z prodeje a inzerce odchodem z české scény. Jejich místa pak zaujali menší domácí investoři.“¹⁹⁰ Podle mluvčího skupiny Penta Martina Danka nyní dojde k výraznější redukci počtu vydavatelství a titulů, což pro silnější hráče znamená, že mohou získat významnější pozici na trhu než za současného rozdrobeného vlastnictví.¹⁹¹

V tomto kontextu působí všechna současná česká tištěná média.

3.4 HISTORIE VYBRANÝCH ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍ

Tato diplomová práce analyzuje vztah mezi českými tištěnými médii na počátku 21. století a terorismem. Analyzovány jsou vybrané deníky (Blesk, Mladá fronta DNES, Právo, Hospodářské noviny) a zpravodajské časopisy (Reflex, Respekt). Kritéria výběru analyzovaných tiskovin jsou podrobněji rozebrána ve čtvrté kapitole této diplomové práce.

Blesk začal vycházet v roce 1992 a záhy se z něj stal nejčtenější deníkový titul a jeden z nejúspěšnějších mediálních podniků v oblasti tištěných médií po roce 1990.¹⁹² „Právě Blesk předznamenal nástup budoucí komercializace tištěných médií

¹⁸⁷ Tamtéž s. 5-6.

¹⁸⁸ KLÍMOVÁ, J. Noviny do každé finanční rodiny. *Respekt*. Praha: Economia, 2014, roč. 25, č. 38, s. 38. ISSN 0862-6545.

¹⁸⁹ Tamtéž s. 38.

¹⁹⁰ Tamtéž s. 39.

¹⁹¹ Tamtéž s. 39.

¹⁹² KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 260. ISBN 978-80-7367-698-8.

v následujícím období, a to jak z hlediska mediálních obsahů, tak z hlediska marketingových strategií.“¹⁹³ V prvních měsících měli vydavatelé velké potíže s obsazením redakce, protože mnozí novináři si mysleli, že mohou pracovat pouze v „seriózních“ listech a navíc se novému způsobu novinářské práce v bulvárním listě museli teprve učit.¹⁹⁴ „Chyběli fotografové a píšíci novináři, kteří by dovedli pro bulvární list pracovat. Po roce vycházení uvedl na trh vydavatel Ringier Nedělní Blesk a postupně také vytvořil síť regionálních redakcí. V roce 2009 dosáhl Blesk postavení listu s nejvyšším nákladem v České republice...“¹⁹⁵

Mladá fronta DNES začala vycházet pod názvem Mladá fronta hned po druhé světové válce (v roce 1945), tedy v době, kdy doba přála vzniku nových deníkových titulů.¹⁹⁶ Pro tento list byl významný rok 1968, kdy v něm (a ještě v Literárních listech, Práci a Zemědělských novinách) byla publikována výzva *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem*, sepsaná na podnět vědců z Československé akademie věd spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem.¹⁹⁷ Také v přelomovém roce 1989 sehrál list důležitou roli, protože to bylo spolu s listem Svobodné slovo jediné periodikum, které v pondělí 20. listopadu publikovalo informace o jednání pořádkových sil na Národní třídě (další tištěná periodika se přidala až vzápětí).¹⁹⁸ Hned v roce 1990 se z Mladé fronty stala Mladá fronta Dnes a došlo k její spontánní privatizaci.¹⁹⁹

Kořeny **Práva** sahají do roku 1893, kdy začalo vycházet periodikum východočeské sociální demokracie s názvem Právo lidu, které se v roce 1897 stalo ústředním deníkem sociálních demokratů.²⁰⁰ V důsledku nuceného sloučení KSČ a Československé strany sociálně demokratické vyšlo v červnu roku 1948 poslední číslo tohoto deníku a předplatitelé začali od července dostávat Rudé právo, přičemž číslování Rudého práva

¹⁹³ Tamtéž s. 260.

¹⁹⁴ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 375. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁹⁵ Tamtéž s. 375.

¹⁹⁶ Tamtéž s. 233.

¹⁹⁷ Tamtéž s. 286.

¹⁹⁸ Tamtéž s. 367.

¹⁹⁹ KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 258. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁰⁰ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 144. ISBN 978-80-247-3028-8.

zahrnovalo v závorce příslušný ročník Práva lidu.²⁰¹ Rudé právo vycházelo od roku 1920.²⁰² Nejdříve bylo ústředním orgánem levice sociální demokracie, v květnu roku 1921 se stalo hlavním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa.²⁰³ V případě vztahu KSČ a jeho tiskového orgánu se neuplatnil model „politická strana – vydavatelství“, který byl u jiných stran té doby běžný – vydavatelem Rudého Práva byla fyzická osoba, konkrétní vydavatelé se poměrně často střídali a nejednalo se o významné komunistické představitel.²⁰⁴ V kontextu druhé světové války sehrálo Rudé Právo roli ilegálního tisku – vůbec poprvé v tomto smyslu vyšlo v srpnu roku 1939, komunisté jej rozšiřovali po celém území protektorátu, ilegální vedení KSČ mělo k dispozici rozsáhlou tiskovou techniku (ta ale byla později zabavována gestapem), a od června roku 1941 do dubna 1942 redigoval list legendární Julius Fučík.²⁰⁵ Po konci války záhy převzali moc v Československu komunisté – netrvalo dlouho a „*pro novinářskou práci platilo, že pro domácí události byl závazný výklad Rudého práva a pro zahraniční události linie nastavená ČTK*“.²⁰⁶ K proměně obsahu a úpravy Rudého práva začalo docházet na jaře roku 1990, kdy bylo z hlavičky listu odstraněno heslo „*Proletáři všech zemí, spojte se!*“ a symboly a podobizny reprezentantů mezinárodního komunistického hnutí – během let list změnil vyhlášené zaměření podtitulu „*list KSČ*“ přes „*Levicový list*“ až po „*Nezávislý list*“.²⁰⁷ Posun dosáhl vrcholu v roce 1995, kdy byl deník přejmenován na Právo.²⁰⁸

Hospodářské noviny byly založeny v roce 1957 jako ekonomicky orientovaný týdeník s následujícím prohlášením: „*Je přirozené, že náš tisk je povolán sehrát při prosazování opatření, která mají zvýšit efektivnost národního hospodářství, vysoce aktivní úlohu. To platí tím naléhavěji, že až dosud u nás ekonomická propaganda a zvláště hospodářská publicita neдрžely krok s bouřlivým rozvojem hospodářství. Boj za plnění únorového zasedání ústředního výboru KSČ – toť programový úkol*

²⁰¹ Tamtéž s. 255-256.

²⁰² VERNER, V. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. s. 108. ISBN 978-80-7452-027-3.

²⁰³ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 169. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁰⁴ Tamtéž s. 169.

²⁰⁵ Tamtéž s. 210.

²⁰⁶ KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 145. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁰⁷ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 372. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁰⁸ Tamtéž s. 372.

*i pro Hospodářské noviny. Vždyt' není jen náhodou, že začínají vycházet právě v těchto dnech.*²⁰⁹ Rok po sametové revoluci v roce 1989 změnil list periodicitu z týdeníku na deník.²¹⁰ V současné době jsou Hospodářské noviny považovány (i přes zlidovění a mírnou bulvarizaci všech deníků na českém trhu) za jeden z mála kvalitních listů s vyrovnaným zpravodajstvím.²¹¹

Reflex založil v dubnu 1990 novinář Petr Hájek, pozdější poradce a mluvčí prezidenta Václava Klause.²¹² Tento hospodářsky a politicky zaměřený týdeník si záhy získal pověst populárního a nekorektního periodika, které se neváhá zabývat i velmi kontroverzními tématy.²¹³

Respekt začal vycházet v roce 1990 a svou činností navázal na předlistopadový samizdatový list Informační servis.²¹⁴ Dnes se tento týdeník profiluje jako „*liberální, kritické médium, které věří ve svobodu lidského ducha a nutnost pochybovat při jejím každodenním naplňování*“.²¹⁵

3.5 SHRnutí

Česká tištěná média mají za sebou dlouhou historii, která úzce souvisí s celkovými dějinami českého národa. Je to historie plná vzestupů a pádů, cenzury a svobody slova, ušlechtilých i komerčních cílů.

Bez znalosti této historie je jen velmi obtížné chápat situaci českých tištěných médií (a hlavně deníků a týdeníků) na počátku 21. století.

²⁰⁹ Tamtéž s. 294.

²¹⁰ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 34. ISBN 978-80-7452-007-5.

²¹¹ Tamtéž s. 9-10.

²¹² BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 375. ISBN 978-80-247-3028-8.

²¹³ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 34. ISBN 978-80-7452-007-5.

²¹⁴ BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. s. 375. ISBN 978-80-247-3028-8.

²¹⁵ *Respekt*. Praha: Economica, 2014, roč. 25, č. 38, s. 3. ISSN 0862-6545.

4 MEDIÁNÍ ODRAZ TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ V ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍCH NA POČÁTKU 21. STOLETÍ

4.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Pro účely této diplomové práce budou analyzovány teroristické útoky z následujících dnů: 11. září 2001 (USA), 11. březen 2004 (Španělsko), 7. červenec 2005 (Británie) a 29. březen 2010 (Rusko). Analýza se bude týkat následujících deníků: Blesk, Mladá fronta DNES, Právo a Hospodářské noviny. Zároveň budou analyzovány tyto týdeníky: Reflex a Respekt.

Kritériem pro výběr analyzovaných titulů je jejich rozmanitost. Blesk je bulvárním titulem, zatímco Hospodářské noviny jsou považovány (i přes zlidovění a mírnou bulvarizaci všech deníků na českém trhu) za kvalitní a seriózní list.²¹⁶ Nezávislý deník Právo je spíše levicově zaměřený, zatímco Mladá fronta DNES je považována za středově liberální.²¹⁷ Respekt je považován za jeden z mála seriózních časopisů (ještě spolu s Eurem a Ekonomem), z logiky věci je Reflex spíše lidovější.²¹⁸

Výběr teroristických útoků byl proveden na základě chronologického přehledu nejvýznamnějších teroristických incidentů z knihy *Vybrané aspekty soudobého terorismu*.²¹⁹

²¹⁶ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 9-10. ISBN 978-80-7452-007-5.

²¹⁷ VERNER, V. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. s. 133. ISBN 978-80-7452-027-3.

²¹⁸ VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 9. ISBN 978-80-7452-007-5.

²¹⁹ Tento přehled končí rokem 2007, pro úplnost této diplomové práce byl přidán ještě teroristický útok na Rusko z roku 2010. FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. s. 127-130. ISBN 978-80-7278-443-1.

4.2 TERORISTICKÝ ÚTOK Z 11. ZÁŘÍ 2001 (USA)

„*Tohle je válka. Krvavé žně teroru.*“²²⁰ Takto výbušným stylem informoval **Blesk** o útoku teroristů ze dne 11. září roku 2001. Na pozadí obrázku hořícího World Trade Centra přidal ještě další šokující titulky: „*Letecký útok na New York. 110 pater Světového obchodního centra v troskách. Pentagon hoří. Bílý dům evakuován. Desetitisíce mrtvých. Bomby v ulicích. Hrůza, strach, panika. Pomsta islámských fundamentalistů? Česká armáda v pohotovosti. Čtěte na stranách 2 až 7.*“²²¹ Hrůza, strach a panika se tím nepochybně rozšířila i mezi českými čtenáři a teroristé dosáhli svého - přesně podle teorie, dle které není terorismus nic jiného než forma psychologické války, jejíž účinky jsou znásobeny vysokým zájmem médií (viz 2.2).

Také **Mladá fronta DNES** své čtenáře nešetřila. Titulek s vykřičníkem (bulvární prvek) je informoval zcela jasně: „*Útok na Ameriku!*“²²² A dále: „*Teroristé zabili tisíce lidí. Vypukla třetí světová válka, či nastal soudný den? Bezpochyby na to myslí ochromení Američané, kteří se včera stali terčem hrůzných útoků dosud neznámých teroristů.*“²²³ Hlavní fotka zobrazovala „*zánik symbolu americké moci.*“²²⁴ Pavel Šafr a Martin Komárek pak v komentáři nazvaném „*Svět se změnil*“ konstatují: „*Náš klidný a bezpečný svět se včera ve tři hodiny odpoledne středoevropského času změnil. Změnil se k horšímu. Spolu s obrovskými dvojčaty mrakodrapů World Trade Centra se zhroutila naděje, že budeme žít na dobrém místě ve vesmíru. Alespoň pro nejbližších pár let. Náš pocit bezpečí je jen iluzí.*“²²⁵

Právo o událostech informovalo formou poměrně střízlivého titulku „*Teroristé udeřili na USA.*“²²⁶ Většinu strany (stejně jako u Blesku) zabíral obří obrázek zkázy Světového obchodního centra. Vlastní zpráva byla ale napsána zcela stroze bez zbytečného emocionálního podbarvení: „*V nečekané a dobře koordinované sérii vražedných úderů zasáhli dosud neznámí teroristé unesenými dopravními letadly cíle v New Yorku a hlavním městě Washingtonu. Další unesená letadla se zřítily na jiných místech USA. Prezident George W. Bush označil události, které si vyžádaly tisíce,*

²²⁰ *Blesk*. Praha: Ringier ČR, 2001, roč. 10, č. 213, s. 1. ISSN 1210-5333.

²²¹ Tamtéž s. 1.

²²² *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2001, roč. 12, č. 213, s. 1. ISSN 1210-1168.

²²³ Tamtéž s. 1.

²²⁴ Tamtéž s. 1.

²²⁵ KOMÁREK, M., ŠAFR, P. Svět se změnil. *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2001, roč. 12, č. 213, s. 1. ISSN 1210-1168.

²²⁶ *Právo*. Praha: Borgis, 2001, roč. 11, č. 213, s. 1. ISSN 1211-2119.

možná až desetitisíce mrtvých, za národní tragédii.“²²⁷ Správně chybí hodnotící adjektiva a vše je navíc orámováno citací autority.

Podobně k celé záležitosti přistoupily **Hospodářské noviny**. Jejich titulek zněl „*Teroristé nemilosrdně zasáhli symboly americké moci*“ a samotná zpráva pouze suše konstatovala, že „*série teroristických útoků šokovala včera Ameriku i celý svět. Prezident George Bush slíbil, že jeho země viníky potrestá. Obětí může být i několik tisíc... V mrakodrapech Světového obchodního centra pracovalo ve všedních dnech na 50 tisíc lidí. Britská rozhlasová a televizní stanice BBC včera večer uvedla, že v době, kdy teroristé s unesenými letadly do věží narazili, pracovalo v centru na 20 tisíc osob. Kolik z nich se zachránilo, nebylo do uzávěrky tohoto vydání známo.*“²²⁸ Hlavní fotka pak zobrazovala newyorské Světové obchodní centrum v plamenech a v oblaku dýmu.²²⁹

Na obálce **Reflexu** bylo jenom slovo „*Sbohem*“ a za ním obrázek Světového obchodního centra.²³⁰ Uvnitř čísla se pak nacházelo velké množství zpravodajských i publicistických materiálů o terorismu. Jmenujme například text Veroniky Bednářové na stranách 6 – 8 s názvem „*V úterý nikdo nečetl noviny*“ (v něm autorka popisuje události v časovém kontextu) nebo text autora jménem Martin Weiss na straně 12 s názvem „*Evropa potřebuje Ameriku, nikoli naopak.*“²³¹ V něm autor přesně vystihuje atmosféru po útocích: „*Amerika a Evropa stojí pospolu. Evropští státníci prohlašují, že teroristický útok na Spojené státy byl útokem na celý svobodný svět, celou západní civilizaci... Dobře si tuto atmosféru pamatujte, nemusí totiž trvat dlouho.*“²³²

Časopis **Respekt** na svou obálku se znepokojujícím obrázkem obřích netopýřů ohrožujících metropoli napsal velkým písmem větu: „*Bože chraň Ameriku.*“²³³ V samotném čísle je pak zajímavý text autora jménem Zbyněk Petráček s názvem „*Uctívači smrti. Teroristé vyhlásili válku západní civilizaci.*“, protože je na poměry uměřenosti a serióznosti listu poměrně vyhrocený: „*Mluví se o potřebě chápat motivace teroristů (Erazim Kohák). Nikoli předvídat, analyzovat, ale chápat. Máme snad chápat*

²²⁷ Tamtéž s. 1.

²²⁸ *Hospodářské noviny*. Praha: Economia, 2001, roč. 45, č. 177, s. 1. ISSN 0862-9587.

²²⁹ Tamtéž s. 1.

²³⁰ *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2001, roč. 12, č. 38, s. 1. ISSN 0862-6634.

²³¹ Tamtéž s. 6-12.

²³² WEISS, M. Evropa potřebuje Ameriku, nikoli naopak. *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2001, roč. 12, č. 38, s. 12. ISSN 0862-6634.

²³³ *Respekt*. Praha: R-Press, 2001, roč. 12, č. 38, s. 1. ISSN 0862-6545.

motivace těch, kteří si neváží životů jedince ani komunity? Mluví se o tom, že terorismus vyrůstá ze zoufalství (náměstek ministra zahraničí Hynek Kmoníček). Zoufalství je na Zemi plno, ale kde je kauzalita? Byl zaznamenán případ tibetského terorismu? A odkud se berou teroristé v Severním Irsku či Baskicku, v radostné Evropské unii?“²³⁴

4.3 TERORISTICKÝ ÚTOK Z 11. BŘEZNA 2004 (ŠPANĚLSKO)

„*Bílá staví vilu: Vybagrovala půl vesnice!*“²³⁵ Taková byla hlavní zpráva na titulní straně **Blesku** ze dne následujícího po teroristickém útoku na Španělsko. O tomto útoku deník informoval až na straně 2. Zpráva měla hned několik řádně znepokojujících titulků: „*Teroristé udeřili ve Španělsku. Exploze zmasakrovala lidi ve vlacích. Krveprolití v Madridu: 192 mrtvých.*“²³⁶ V perexu se dále pravilo: „*Krvavý masakr! Včerejší obraz španělské metropole Madridu. V půl osmé ráno otřásla centrem města první detonace. V několikaminutových intervalech následovaly další. Teroristé si za svůj cíl vybrali vlaky přeplněné lidmi spěchajícími do zaměstnání a dětmi do škol. Podle posledních informací zemřelo nejméně 192 lidí. Zraněno jich je na 1400.*“²³⁷ I v tomto případě tedy Blesk jednoznačně své recipienty především šokoval.

Mladá fronta DNES přinesla informaci na hlavní straně s titulkem „*Masakr v Madridu*“ a dvěma obrázky, z nichž na jednom byl zachycen zraněný cestující, který přežil explozi a čekal na pomoc, a na druhém madridští záchranáři přikrývající těla mrtvých vynesena z jednoho z několika zničených vlaků.²³⁸ Samotná zpráva pak byla poměrně střízlivá: „*V přeplněném vlaku v Madridu vybuchlo včera během ranní špičky deset teroristických bomb. Zabily přinejmenším 192 lidí, zranily více než 1400 dalších a zanechaly Španělsko v hlubokém šoku, neboť svou neadresnou brutalitou připomněly newyorské 11 září. „Je to masová vražda,“ řekl včera španělský premiér José María Aznar v projevu k otřesenému národu.*“²³⁹ Na titulní straně pak Mladá fronta DNES nechala promluvit přímo teroristy, když list zveřejnil jejich dopis: „*Za masovým zabíjením v Madridu možná stojí Al-Kajda. Vyplývá to z e-mailu, který dostal arabský list Al-Kuds al-Arabí vycházející v Londýně. K madridským atentátům se*

²³⁴ PETRÁČEK, Z. Uctívači smrti. Teroristé vyhlásili válku západní civilizaci. *Respekt*. Praha: R-Press, 2001, roč. 12, č. 38, s. 1. ISSN 0862-6545.

²³⁵ *Blesk*. Praha: Ringier ČR, 2004, roč. 13, č. 61, s. 1. ISSN 1210-5333.

²³⁶ Tamtéž s. 2.

²³⁷ Tamtéž s. 2.

²³⁸ *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2004, roč. 15, č. 61, s. 1. ISSN 1210-1168.

²³⁹ Tamtéž s. 1.

v něm hlásí *Brigády Abú Háfize Masrího*, skupina napojená na teroristickou síť *Al-Kajda*. „*Toto je část vyrovnávání účtů s křížáckým Španělskem, americkým spojencem v jeho válce proti islámu,*“ píše se v dopise. Další část je věnována španělskému premiérovi *Josému Maríi Ažnarovi* a ptá se: „*Aznare, kde je teď Amerika? Kdo tě teď před námi ochrání? A kdo ochrání Británii, Japonsko, Itálii a další?*“ *Teroristé* píší, že necítí lítost nad mrtvými z *Madridu* a že brzy přijde velký útok na *USA*.²⁴⁰ Etické aspekty zveřejňování podobných prohlášení v médiích byly probrány v podkapitole 2.2. Připomeňme, že právě o co nejširší publicitu svých myšlenek prostřednictvím teroristických útoků teroristé usilují. Nad vyhověním těmto požadavkům ze strany médií visí morální otazníky.

Ani **Právo** nenechalo své čtenáře na pochybách, že se stalo cosi naprosto příšerného. Na titulní straně přineslo brutální obrázky naprosté zkázy a titulek „*Teroristé utopili Madrid v krvi.*“²⁴¹ Samotná zpráva pak zněla: „*Španělská metropole Madrid se včera stala terčem jednoho z nejkrvavějších teroristických útoků v evropských dějinách.*“²⁴² Deník dále přinesl rozhovor s tehdejšími ředitelem civilní rozvědky *Františkem Bublanem*, který okomentoval celou událost z hlediska západního světa: „*Španělsko je varování. Už je to dost blízko.*“²⁴³

Hospodářské noviny na svou titulní stranu umístily do titulku nad obrázek záchranářů ošetřujících zraněné bezprostředně po jednom z výbuchů rovnou prohlášení teroristů: „*Al-Káida: V Madridu jsme útočily my.*“²⁴⁴ Podobně jako *Mladá fronta DNES* pak v samotné zprávě citovala z prohlášení zaslaného formou dopisu, který obdržel arabský list *Al-Kuds al-Arabí*: „*Jde o částečné vyrovnání starých účtů s křížáckým Španělskem, které je spojencem Ameriky.*“ Podobně jako u *Mladé fronty DNES* vyvstávají otazníky kolem etických aspektů zveřejňování podobných prohlášení, před kterými varují odborníci na terorismus i odborníci na média.

Časopis **Reflex** se na své titulní straně zaměřil na herečku *Klárú Trojanovou* a na obálce pouze upozornil na původní reportáž *Dana Hrubého* a fotografa *Jana Šibíka* z *Madridu* zasaženého teroristickým útokem uvnitř čísla.²⁴⁵ V tomto materiálu se píše:

²⁴⁰ Tamtéž s. 1.

²⁴¹ *Právo*. Praha: Borgis, 2004, roč. 14, č. 61, s. 1. ISSN 1211-2119.

²⁴² Tamtéž s. 1.

²⁴³ Tamtéž s. 1.

²⁴⁴ *Hospodářské noviny*. Praha: Economia, 2004, roč. 48, č. 51, s. 1. ISSN 0862-9587.

²⁴⁵ *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2004, roč. 15, č. 12, s. 1. ISSN 0862-6634.

„Teror definitivně vstoupil do Evropy. Alibistické přesvědčení, že doléhá jenom na ty, kteří jiným ubližují – Američany, Izraelce, Rusy -, vzalo za své. Anebo chce snad někdo tvrdit, že Španělé kolonizují islámský svět, ukájejí své imperiální choutky na Blízkém východě (stojí-li za útokem al-Kajdá) nebo krvavě okupují nebohé Baskicko (je-li přece jen viníkem ETA)?“²⁴⁶

Také časopis **Respekt** se tématu terorismu věnoval až uvnitř čísla. Na titulní straně dal přednost tématu s názvem „*Běsi druhé republiky*.“²⁴⁷ Uvnitř čísla je zajímavý materiál na straně 10 nazvaný „*Vlakem do Madridu*“, který je důležitý zejména tím, že na rozdíl od jiných materiálů v jiných médií nešíří primárně děs: „*Španělé jsou otřeseni, ale drží spolu...V hospodě [v aragonské vesnici Castejon – pozn. aut.] stále běží televize. Barman se pokouší změnit kanál, hudební program ale působí trapně a rychle mizí. Hospodský lomoz rázně utichá v okamžiku, kdy se v televizi s poselstvím objeví král Juan Carlos I. Chlapi se scházejí k obrazovce. „Váš král trpí s vámi. Držme teď spolu, ať teroristé padnu do rukou spravedlnosti a ať nikdy nedosáhnou svých cílů,“ říká panovník.*“²⁴⁸

4.4 TERORISTICKÝ ÚTOK ZE 7. ČERVENCE 2005 (BRITÁNIE)

Blesk opět šokoval. V kontextu teroristického útoku ze dne 7. července roku 2005 informoval čtenáře o událostech následujícími titulky: „*Al-Kajda udeřila Londýn v krvi!*“²⁴⁹ Následovaly další menší neméně výbušné titulky: „*V 9.49 začalo peklo. 4 výbuchy v metru a autobusech. Více než 45 mrtvých, tisíc zraněných. Češi jsou v pořádku. Další útoky v Dánsku a Itálii?*“²⁵⁰ Stejně děsící prvky obsahovala i samotná zpráva: „*Svět strnul hrůzou! Teroristé opět zaútočili! Tentokrát se stal cílem teroristů britský Londýn. Série výbuchů v metru a autobusech včera ráno zcela ochromila město...Hovořilo se o elektrickém zkratu. Všechny dohady následně utnul britský premiér Tony Blair, který ze skotského Gleneagles, kde byl na jednání nejvyspělejších států světa G8, vzkázal: „Byli to teroristé. Po New Yorku v roce 2001 a Madridu 2004*

²⁴⁶ HRUBÝ, D. Ne vrah, zavražděný je vinen. *Respekt*. Praha: R-Press, 2001, roč. 12, č. 38, s. 34-40. ISSN 0862-6545.

²⁴⁷ *Respekt*. Praha: R-Press, 2004, roč. 15, č. 12, s. 10. ISSN 0862-6545.

²⁴⁸ Tamtéž s. 10.

²⁴⁹ *Blesk*. Praha: Ringier ČR, 2005, roč. 14, č. 158, s. 1. ISSN 1210-5333.

²⁵⁰ Tamtéž s. 1.

přišel na řadu Londýn.“ K činu se totiž přiznala zatím neznámá buňka organizace Al-Kajda.“²⁵¹

Mladá fronta DNES přinesla informaci o útoku formou poměrně odměřeného titulku „Útok na Londýn.“²⁵² Pod tím se nacházel obrázek zkázy v londýnských ulicích a následně zpráva: „Londýn zasáhl krutý teror. Série čtyř pumových útoků včera otrásla třemi stanicemi metra a zničila autobus. Zabila nejméně sedmatřicet lidí, stovky dalších zranila.“²⁵³ V souvislosti s výše uvedeným Bleskem je dobré si všimnout rozdílných počtů. Zatímco Blesk psal o více než 45 mrtvých a tisíci zraněných, Mladá fronta DNES uvedla počty nižší.

Ještě jiná čísla zveřejnilo **Právo**. Ve zprávě s titulkem „Londýn se zachvěl hrůzou“ uvedlo: „Tři exploze v metru a jedna v autobuse zabily nejméně 38 lidí a 700 jich zranilo.“²⁵⁴ Všechna tři uvedená čísla si v podstatě nemusí odporovat, pouze ukazují, jak lze s údaji různým způsobem zacházet. Čím je číslo vyšší, tím se totiž samozřejmě násobí hrůza. Zpráva Práva den po teroristickém útoku byla spíše uměřená a hlavní fotka zobrazovala místo mrtvých těl pouze zraněné cestující opouštějící stanici londýnského metra Edgware Road. Vedle dalších zpráv byl na titulní straně uveden také rozhovor s tehdejším ministrem vnitra Františkem Bublanem, který v něm mimo jiné uvedl: „Nemůžeme se tvářit, že se nic nestalo... Zdá se, že šlo o útoky, které byly zaměřeny na západní civilizaci.“²⁵⁵

Hospodářské noviny prezentovaly událost opět zcela uměřenou formou „Útok zaskočil Londýn i G8“ a poměrně nestrannou zprávou: „Na úsvitu dne, kdy se po týdnech debat protestních akcí mělo osm čelných politiků začít ve skotském Gleneagles bavit o budoucnosti Afriky, stačilo 58 minut, aby se pozornost světa stočila od utrpení „chudých“ k ohrožení „bohatých“. Série ranních atentátů na metro a městský autobus v Londýně si do včerejšího dne vyžádala 38 mrtvých a stovky zraněných.“²⁵⁶

²⁵¹ Tamtéž s. 1.

²⁵² *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2005, roč. 16, č. 158, s. 1. ISSN 1210-1168.

²⁵³ Tamtéž s. 1.

²⁵⁴ *Právo*. Praha: Borgis, 2005, roč. 15, č. 158, s. 1. ISSN 1211-2119.

²⁵⁵ Tamtéž s. 1.

²⁵⁶ *Hospodářské noviny*. Praha: Economia, 2005, roč. 49, č. 132, s. 1. ISSN 0862-9587.

Reflex se na své obálce zaměřil na Veroniku Drahotovou s titulkem „*Nejhezčí česká malířka – v 16 letech na akademii.*“²⁵⁷ Teroristickému útoku na Londýn se věnoval až uvnitř čísla v textu Veroniky Bednářové s názvem „*Ruská ruleta našich životů*“, ve kterém autorka popisuje mimo jiné i své znepokojení ze vzrůstajícího počtu teroristických útoků: „*Po teroristických útocích 11. září 2001 uvažovali Evropané žijící v New Yorku i jinde v Americe, zda se okamžitě nemají vrátit domů, do bezpečí. Do Říma, Paříže, Prahy. Dnes už vědí, že žádné bezpečí doma neexistuje... Možná nás čeká doba, kdy budeme podávat zprávy o teroristických útocích na evropská a jiná města jen tehdy, když počet mrtvých přesáhne určitou hranici.*“²⁵⁸

Respekt se na své titulní straně s tematickou obálkou zaměřil na teroristický útok titulkem „*G8 a výbuch v Londonistánu*“.²⁵⁹ V samotném čísle šéfredaktor časopisu Marek Švehla konstatoval: „... a vzhledem k teroristickému útoku na Londýn aktuálně přidáváme text o al-Kaidě v Evropě.“²⁶⁰ Samotný obsah časopisu byl tradičně seriózní a nedělal z teroristického útoku mediální senzaci.

4.5 TERORISTICKÝ ÚTOK Z 29. BŘEZNA 2010 (RUSKO)

Blesk se den po teroristickém útoku na své titulní straně zaměřil na zcela jinou kauzu: „*Gott má strašné bolesti! Kvůli TýTý další operace?! Nad jeho páteří se radily kapacity. Lékaři netuší, co mu je!*“²⁶¹ Informace o samotném teroristickém útoku se nacházela až na poslední straně vydání. Na hlavní fotce zde byl zakrvácený muž a v pozadí se nacházela fotka stanice metra Park Kultury po explozi, kdy na nástupišti i ve vagonu ležela mrtvá těla.²⁶² Blesk si v souvislosti s teroristickým útokem v Rusku všiml zajímavého faktu v kontextu dopravy: „*Někteří taxikáři reagovali na situaci zvýšením cen až na desetinásobek (za cestu, která by přišla na 96 korun, chtěli i 2500 korun)*“²⁶³

²⁵⁷ *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2005, roč. 16, č. 28, s. 1. ISSN 0862-6634.

²⁵⁸ BEDNÁŘOVÁ, V. Ruská ruleta našich životů. *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2005, roč. 16, č. 28, ISSN 0862-6634.

²⁵⁹ *Respekt*. Praha: R-Press, 2005, roč. 16, č. 28, s. 1. ISSN 0862-6545.

²⁶⁰ ŠVEHLA, M. Editorial. *Respekt*. Praha: R-Press, 2005, roč. 16, č. 28, s. 2. ISSN 0862-6545.

²⁶¹ *Blesk*. Praha: Ringier ČR, 2010, roč. 19, č. 75, s. 1. ISSN 1210-5333.

²⁶² Tamtéž s. 24.

²⁶³ Tamtéž s. 24.

Mladá fronta DNES informovala své čtenáře na titulní straně formou titulku „*Dvě ženy zabíjely v metru, mladší vypadala na 18 let*“ a obrázkem přeživších.²⁶⁴ Zpráva byla tentokrát sepsána formou příběhu: „*Na moskevské stanici metra Jugo-Zapadnaja se v davu dalších lidí natlačila do metra mladičká dívka. Tmavé husté vlasy spletené do silného copu, tmavé oblečení. Moskvané v tu chvíli mířili v ranní dopravní špičce do práce, do škol. Dvaapadesátiletému Aleksandru Trusovovi a dalším 37 lidem zbývaly už jen minuty života. Mladá dívka byla sebevražedná atentátnice. Kolem pasu měla upevněnu plastickou trhavinu hexogen... Nebyla sama. Ze stejné stanice vyrazila i další atentátnice. Bylo přesně 7:52, když svou nálož odpálila ve stanici Lubjanka, pod nechvalně známým ústředím někdejší komunistické tajné policie KGB, kde nyní sídlí putinovská Federální bezpečnostní služba... O čtyřicet minut později se odpálila také mladá dívka s copem. Bylo to o pár zastávek dál, ve stanici Park kultury, rovněž na červené lince.*“²⁶⁵ Tento narativní způsob je jedním z velkých trendů současné žurnalistiky. Celkový styl a koncepce zprávy nepůsobil zbytečně agresivně.

Ani **Právo** teroristický útok nedramatizovalo. Titulek hlavní zprávy zněl „*Moskva: sebevražedný masakr*“ a pod ním se nacházely snímky zobrazující, jak po tragédii vypadal vlak ve stanici Lubjanka.²⁶⁶ Samotná zpráva pak informovala o událostech následujícím způsobem: „*Ruskou metropoli včera šokovaly dva krvavé teroristické útoky spáchané v metru: v ranní špičce tu dvě sebevražedné atentátnice odpálily ve stanici Lubjanka a Park kultury silné nálož.*“²⁶⁷ Na titulní straně pak **Právo** své čtenáře ještě informovalo o unikátním (a lehce bulvárním) případu ženy, která po prvním výbuchu v Moskvě stihla přestoupit a dojela k druhému.²⁶⁸

Hospodářské noviny umístilo informaci o teroristickém útoku do poloviny titulní strany s titulkem „*Teror v ruském metru*“ a fotkou tamějších záchranářů.²⁶⁹ Zpráva byla zcela standardní: „*Do Moskvy se vrátila noční můra teroristických útoků. Dvě sebevražedné atentátnice se včera odpálily během ranní špičky v moskevském metru.*“²⁷⁰ Na druhé polovině titulní strany se pak nacházela další zpráva zvýrazněná

²⁶⁴ *Mladá fronta Dnes*. Praha: MAFRA, 2010, roč. 21, č. 75, s. 1. ISSN 1210-1168.

²⁶⁵ Tamtéž s. 1.

²⁶⁶ *Právo*. Praha: Borgis, 2010, roč. 20, č. 75, s. 1. ISSN 1211-2119.

²⁶⁷ Tamtéž s. 1.

²⁶⁸ Tamtéž s. 1.

²⁶⁹ *Hospodářské noviny*. Praha: Economia, 2010, roč. 54, č. 62, s. 1. ISSN 0862-9587.

²⁷⁰ Tamtéž s. 1.

a poutající čtenáře takřka stejně jako zpráva o teroristickém útoku: „*ODS má plány pro firmy. Uleví na daních.*“²⁷¹

Reflex útoku titulní stranu nevěnoval, ale uvnitř čísla se nacházela čtyřstránková fotoreportáž Jan Šibíka dokumentující Moskvu po teroristickém útoku.²⁷² V ní se mimo jiné psalo: „*Do stanice Lubjanka a Park kultury někteří přicházejí opakovaně. Den co den. Celý týden... Moskva se ponořila do smutku. Nikdo do nikoho nevráží ramenem, všichni jsou ohleduplní, decentní, tiší. Je to vůbec Moskva? Jsou tu k vidění samé vážné, zachmuřené tváře. I řidiči na přechodech dávají přednost chodcům a policistky v modrošedých uniformách se tváří soustrastně... Tragédie pondělních atentátů na moskevské metro obyvatele metropole semkla.*“²⁷³ Emotivní náboj reportáže pak podtrhovaly citově zabarvené fotografie, mezi nimiž nechyběli policisté (popiska: „*Poprvé z mých 19 návštěv Moskvy jsem zažil ruskou polici, která neprudí a není agresivní*“) nebo mladí lidé (popiska: „*Stojí dlouhé minuty mlčky, pak se rozbrečtí*“).²⁷⁴

Respekt věnoval titulní stranu kauze „*Operace Nečas. Jako by ani nebyl z ODS. Teď jí chce vyhrát volby.*“²⁷⁵ Ve vlastním čísle věnoval tématu teroristického útoku analýzu nazvanou „*Kavkaz teď*“.²⁷⁶ V ní autor Marek Švehla vyjadřuje přesvědčení, že „*mrtví z Moskvy zaslouží nejvyšší míru soustrasti, o tom není pochyb. Kromě jejich tragédie ale nelze pominout ani širší kontext celé události, tedy dění na severním Kavkaze. Tam totiž velmi názorně vidíme, jak vypadá prosazování ruského vlivu v praxi. Napřed to byly dvě zničující čečenské války, po nich pak pokračující krutosti páchané ruskou armádou a policií. Dále budování „státnosti“ v podobě odpudivého autokrata z místní mafiánské struktury dosazeného Moskvou k moci. Naprosté vymazání právního státu a nulová snaha o jeho ustavení. Území, kde jsou výbuchy, střelení, únosy a další násilnosti na pořadu všedního dne. Tak vypadá místo, kde se Rusové rozhodli podržet svoje pojetí práva a pořádku a kde místním lidem nenabídli nic.*“ Podle autora tak nelze nevnímat terorismus v ruském metru jako nic jiného, než jako reakci na to, čemu kritici ruské politiky říkají ruský státní terorismus.²⁷⁷ „*Jak se dalo čekat, ruská vláda teď hrozí ostrým postupem proti terorismu. Bylo by ale dobré, kdyby – až smutek nad nešťastnými*

²⁷¹ Tamtéž s. 1.

²⁷² ŠIBÍK, J. Volání po odvetě. *Reflex*. Praha: Ringier ČR, 2010, roč. 21, č. 14, s. 44-47. ISSN 0862-6634.

²⁷³ Tamtéž s. 44.

²⁷⁴ Tamtéž s. 44-47.

²⁷⁵ *Respekt*. Praha: Economia, 2010, roč. 21, č. 21, s. 14. ISSN 0862-6545.

²⁷⁶ Tamtéž s. 14.

²⁷⁷ Tamtéž s. 14.

oběťmi padne – v Rusku vzniklo cosi jako celonárodní debata o tom, jak se dál na Kavkazu chovat.“²⁷⁸

4.6 SHRNUTÍ

Blesk se snaží své čtenáře především šokovat. U události z 11. září 2001 informoval takovým způsobem, že mezi čtenáři nepochybně musel vyvolávat hrůzu, strach a paniku. Podobně to bylo v případě teroristického útoku ze dne 11. března roku 2004. Znepokojujícími titulky se to v tomto případě jen hemžilo. Den po 7. červenci 2005 pak Blesk přinesl výbušné titulky a den po 29. březnu 2010 rovněž. U všech vydání bylo součástí vydání celá řada brutálních, šokujících a znepokojujících fotek.

Mladá fronta DNES a **Právo** přistupují k informování o teroristických útocích korektně. Lze konstatovat, že se někdy v jejich zpravodajství objeví rozporuplný prvek (využití vykřičníku v kontextu teroristického útoku z 11. září 2001 u Mladé fronty DNES, lehce bulvární příběh ženy, která po prvním výbuchu v Moskvě v roce 2010 stihla přestoupit a dojela k druhému u Práva), ale celkově přistupují k informování správně.

Hospodářské noviny se v případě teroristických útoku nijak neodchylují od svého seriózního zaměření. To je ocenění hodné především v případě šokujícího útoku z 11. září 2001. Jediná výtka se týká zpravodajství v kontextu teroristického útoku z března 2004, kdy na své titulní straně zveřejnily část prohlášení teroristů. Teroristické útoky na Londýn v roce 2005 a na Moskvu v roce 2010 pak byly podány náležitě seriózní formou.

Reflex v případě teroristických útoků zveřejňuje analýzy a komentáře z pohledu západní civilizace. Časopis také často přímo na místo útoku posílá svého fotografa Jana Šibíka. Titulní stranu věnoval útoku jen v případě útoku z 11. září 2001. V případě útoku na Madrid (2004) časopis varoval před narůstajícím množstvím teroristických aktivit v Evropě, v případě útoku na Londýn (2005) pak rovnou před celkově zvyšujícím se množstvím útoků obecně. Během na Rusko (2010) prostřednictvím fotoreportáže vzbuzoval u čtenářů soucit (viz teorie, podle které negativní zprávy mohou vyvolávat pozitivní důsledky jako je právě pocit soucitu, sounáležitosti s oběťmi ad. – viz 2.2).

²⁷⁸ Tamtéž s. 14.

Respekt v kontextu teroristických útoků volí ve všech analyzovaných případech seriózní přístup. Nechybí u něj analýzy a komentáře, které jdou do hloubky problému a přinášejí nezbytné historické souvislosti. V případě útoku na Ameriku ze září 2001 časopis prostřednictvím svých redaktorů vysvětloval, proč lze jen málo chápat motivace teroristů, kteří záměrně vraždí nevinné lidi. Při útoku na Madrid v roce 2004 pak zdůraznil důležitost soudržnosti napadané země. Během útoku na Londýn v roce 2005 odhaloval působnost al-Kaidy v Evropě a během útoku na Rusko v roce 2010 pak kontext celého dění v souvislosti s ruským působením na severním Kavkaze.

Obecně lze tedy konstatovat následující:

Blesk se vzhledem ke svému zaměření snaží svůj list především prodat a z teroristických útoků dělá senzaci. Mladá fronta DNES a Právo vystupují (až na výjimky) seriózně. Hospodářské noviny si v kontextu teroristických útoků udržují naprostou solidnost. Časopisy Reflex a Respekt v případě teroristických útoků přinášejí svým čtenářům důležité analýzy a komentáře, které jim umožňují hlubší vhled do problému.

Všechny titulky věnují teroristickým útokům velkou pozornost, což je vzhledem k tzv. koncepci zpravodajských hodnot pochopitelné (viz 2.4). Zároveň také o událostech informují z pohledu západní civilizace, což je vzhledem k tzv. principu náležité nestrannosti obhajitelné (viz 2.3).

5 STANDARDIZOVANÉ ROZHOVORY

5.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Následující kapitola konfrontuje zjištěná fakta o vztahu českých tištěných médií na počátku 21. století a terorismu s šéfredaktorem časopisu Respekt Erikem Taberym, mediálním odborníkem Janem Jirákem a odborníkem na hrozby terorismu Andorem Šándorem. K získání informací posloužila metoda standardizovaného rozhovoru (jejich kompletní verze jsou v příloze).

Všem třem respondentům byly položeny stejné otázky, které vycházejí ze skutečností obsažených v této diplomové práci. Teroristé často využívají média ke svým potřebám – prostřednictvím nich informují veřejnost o svých názorech a motivech činů, což je některými badateli považováno za eticky nepřijatelné (viz 2.2). Na druhou stranu existuje v mediální teorii tzv. princip náležité nestrannosti, který v podstatě legitimizuje nerespektování neutrality v žurnalistice a umožňuje médiím postavit se na stranu západní civilizace (viz 2.3). Média mnohdy dělají z teroristických útoků senzaci a věnují jim obrovskou pozornost – nejde už jen o informování, ale také o vytváření strachu (přičemž o to teroristé usilují) – do toho jsou média ze své podstaty nevyhnutelně zatažena díky koncepci tzv. zpravodajských hodnot, mezi nimiž zaujímá významné postavení negativita (viz 2.4).

Respondentům byly položeny následující otázky:

- a) Jste toho názoru, že by česká tištěná média měla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se také teroristům o motivech a správnosti jejich činů? Z jakých důvodů?
- b) Myslíte si, že by se komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů? Z jakých důvodů?
- c) Domníváte se, že by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky? Z jakých důvodů?
- d) Považujete za vhodné, aby se v českých tištěných médiích zásadní měrou informovalo o teroristických útocích a tím pádem se také naplňovala teroristická snaha o šíření strachu a paniky? Z jakých důvodů?

5.2 ANALÝZA STANDARDIZOVANÉHO ROZHOVORU S ERIKEM TABERYM

Šéfredaktor časopisu Respekt Erik Tabery je přesvědčen, že vzhledem k faktu, že teroristické útoky jsou kriminálními (a nikoli společenskými) jevy, musí jít vyváženost stranou. Podle něj je ale na druhou stranu pravdou fakt, že smyslem práce novinářů je zjišťování informací a pomáhání čtenářům orientovat se v určitých problémech. Proto (pokud to jde) by s teroristy mluvil, ale nedával by jim prostor rozhovoru, nýbrž by s jejich odpověďmi pracoval v textu, kde se dají zasadit do kontextu.

Erik Tabery tvrdí, že komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích by se měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů, protože jde o kriminální skutky. Připomíná, že útoky z 11. září odsoudili téměř všichni publicisté a podle něj je to naprosto logické

Z pohledu Erika Taberyho by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky. Důvodem je podle něj fakt, že jde v obou případech o informace. Zároveň tvrdí, že je nutné je v obou případech zasadit do příslušného kontextu, protože teroristický útok vždy souvisí s nějakým hlubším problémem a společnost má mít dostatek informací, aby chápala jejich kontext.

Šéfredaktor Respektu uvádí, že každý novinář a každé médium si musí uvědomovat svou společenskou odpovědnost. To podle něj znamená, že novináři nemají naskakovat na marketingové akce firem, politických stran, PR agentur či teroristů. Vzhledem k riziku naplňování teroristické snahy o šíření strachu a paniky vlivem nadměrného informování ze strany médií by v žádném případě nevysílal jejich videa a neukazoval jejich materiály, protože novináři se od běžných lidí (například na sociálních sítích) mají lišit tím, že poznají, co je důležité, znají kontext událostí apod. To podle Erika Taberyho znamená, že mají používat kritické myšlení a nestávat se pouhým poslem teroristů.

5.3 ANALÝZA STANDARDIZOVANÉHO ROZHOVORU S JANEM JIRÁKEM

Mediální odborník Jan Jirák je přesvědčen, že česká tištěná média by neměla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se teroristům o motivech a správnosti jejich činů přímo v přímé řeči, nýbrž by měla od teroristů jejich vyjádření získat a pro čtenáře/diváky je pouze shrnout.

Jan Jirák tvrdí, že komentáře teroristických útoků v českých tištěných médiích mohou být odsuzující, ale analýzy už nikoli. Podle něj se totiž analýzy mají snažit věci vykládat a ne je soudit. Zároveň dodává, že musí být vždy jasné, co se na teroristických útocích odsuzuje.

Z pohledu Jana Jiráka není důvod z hlediska informační kvality dělat rozdíl mezi nezdařeným a dokonaným teroristickým činem. Zároveň si ale myslí, že záleží na okolnostech. Podle něj vždy platí, že by publikum mělo znát motivy útočníků.

Mediální odborník uvádí, že informování o teroristických útocích nemusí nutně být šířením strachu a paniky. To souhlasí s poznatky z druhé kapitoly této diplomové práce, kde se uvádí, že záběr možných krátkodobých účinků zpráv na příjemce je bohatý a platí, že negativní zprávy mohou vyvolávat také pozitivní důsledky jako je pocit soucitu, sounáležitosti s oběťmi vedoucí k charitativní podpoře atd. (viz 2.2). Jan Jirák k tomu přidává ještě poučení o lepší prevenci, o úspěšných zásazích atd.

5.4 ANALÝZA STANDARDIZOVANÉHO ROZHOVORU S ANDOREM ŠÁNDOREM

Odborník na hrozby terorismu Andor Šándor je přesvědčen, že česká tištěná média by neměla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se teroristům o motivech a správnosti jejich činů, a obzvlášť ne těm, co ty činy páchají. Podle něj jsme toho ale svědky a pravděpodobně i ve zvýšeném počtu dále budeme. Připomíná veřejné vraždy teroristy z IS, kdy oběti sami sdělují tzv. důvod své popravky, nebo hlavní představitele strany Sinn Féin Adamse a McGuinnesse, kteří často vystupovali v britských médiích a jejichž hlasy byly do poloviny 90. let dabovány.

Andor Šándor tvrdí, že si neumí představit, že by komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích mohly vést k ospravedlnování těchto činů. Dále si myslí, že novináři mohou jen těžko jenom popisovat teroristické činy a tak se často proti jejich brutalitě musí vyhranit. Na druhou stranu je ale podle něj problém, že stále neexistuje mezinárodně uznávaná definice terorismu a tak jsou lidé, kteří jsou u nás označováni za teroristy, jinde považováni za hrdiny.

Z pohledu Andora Šándora média často nejsou o nezdařených teroristických útocích vůbec informována, a tak není třeba příliš řešit otázku, zda by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky. Podle něj často není příliš vhodné dávat do médií informace o tom, jak se nějakému teroristickému útoku podařilo zabránit, protože by tím mohlo dojít k vyzrazení některých utajovaných skutečností.

Odborník na hrozby terorismu uvádí, že současný mediální svět často touží pouze po senzacích a zobrazování toho nejhoršího, co se ve světě děje, což v případě teroristických útoků opravdu nahrává teroristům, kteří tak mohou šířit strach a paniku. Zároveň ale přiznává, že nezná způsob, jak tomu zabránit, neboť médiím něco takového prostě není možné zakázat.

5.5 SHRNU TÍ

Erik Tabery, Jan Jirá k i Andor Šándor se shodují v tom, že teroristé by v českých tištěných médiích neměli mít v případě teroristických útoků možnost vyjadřovat se o svých motivech a správnosti svých činů. Erik Tabery by s jejich výpověďmi pouze pracoval v textu, Jan Jirá k by je v médiích shrnul. Andor Šándor by upřednostňoval zvláštní důraz na nepublikování motivů a názorů u těch teroristů, kteří teroristické činy přímo páchají (viz Islámský stát).

Erik Tabery i Andor Šándor jsou přesvědčeni, že komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích by se měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů. Podle Erika Taberyho je to především kvůli tomu, že se jedná o kriminální činy, podle Andora Šándora je to zase dáno tím, že jde o neskutečně brutální skutky. Jan Jirá k také tvrdí, že komentáře teroristických útoků v českých tištěných médiích by se měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů, ale podle něj by se něčemu takovému měly vyhnout analýzy, protože ty podle něj mají jevy především vykládat. V zásadě se ale se zbylými respondenty shoduje.

V otázce týkající se toho, zda by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonáném teroristickém útoku s tragickými následky, panoval mezi respondenty mírný nesoulad daný jejich odlišným postavením. Erik Tabery jakožto novinář spatřuje v obou případech potenciální možnost informovat své čtenáře o důležitých jevech ve společnosti. To připouští i mediální odborník Jan Jirá k, který ze svého odborného pohledu nespatřuje důvod z hlediska informační kvality dělat rozdíl mezi nezdařeným a dokonáným teroristickým činem. Odborník na hrozby terorismu Andor Šándor zase uvádí, že není příliš vhodné dávat do médií informace o tom, jak se nějakému teroristickému útoku podařilo zabránit, protože by tím došlo k vyzrazení určitých utajovaných skutečností (nehledě na to, že o nezdařených teroristických útocích média často ani nejsou informována).

Erik Tabery i Andor Šándor tvrdí, že informování o teroristických útocích v českých tištěných médiích by mělo být obezřetné vzhledem k potenciálnímu šíření strachu a paniky. Erik Tabery apeluje na společenskou odpovědnost novinářů, kteří by neměli naskakovat na marketingové akce firem, politických stran, PR agentur či teroristů. Podobně to vidí i Andor Šándor, podle kterého současný mediální svět často touží pouze po senzaci a zobrazování toho nejhoršího, co se ve světě děje, což

v případě teroristických útoků nahrává teroristům. Jediný Jan Jiráček je přesvědčen, že informování o teroristických útocích nemusí být nutně šířením strachu a paniky, což odpovídá i jiným existujícím odborným názorům. Dokládá to, že na této problematice je mezi respondenty asi nejmenší shoda.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zanalyzovat, jakým způsobem se mění česká tištěná média na počátku 21. století v průběhu teroristických útoků. Základní hypotézou přitom bylo, že dochází k jejich kvalitativním (v kontextu principu náležité nestrannosti) a kvantitativním (v kontextu koncepce zpravodajských hodnot) změnám.

Tato základní hypotéza se ukázala jako pravdivá a to jak v teoretické, tak praktické rovině.

Z hlediska kvalitativních změn česká tištěná média na počátku 21. století přestávají uplatňovat jinak velmi žádaný požadavek nestrannosti, který jinak patří k základním pilířům novinářské etiky. Je to dáno tzv. principem náležité nestrannosti, který legitimizuje případy, v nichž se oboustranné vyjádření a neutralita ani neočekávají. Mezi takové případy spadají právě teroristické útoky. Dále sem patří tzv. human interest stories, investigativní zprávy, zprávy stranicí některému subjektu v rámci veřejného zájmu ad.

Aplikace principu náležité nestrannosti se v případě teroristických útoků projevila rozdílným způsobem u bulvárních a seriózních českých tištěných médií na počátku 21. století. Konkrétně deník Blesk se snažil své čtenáře především šokovat, zatímco například Právo nebo Mladá fronta DNES nabízely analýzy a souvislosti. Především publicistická část novin se jednoznačně stavěla na stranu západní civilizace (např. Pavel Šafr a Martin Komárek v komentáři nazvaném „Svět se změnil“ v kontextu teroristického útoku z 11. září 2001), případně dávala prostor osobnostem ze západní civilizace (např. rozhovor s tehdejšími ředitelem civilní rozvědky Františkem Bublanem v kontextu teroristického útoku z 11. března 2004). To samé platí i pro zpravodajské časopisy Reflex a Respekt.

Objevily se i případy, kdy byla zveřejněna prohlášení teroristů (např. Hospodářské noviny citovaly z prohlášení zasláního formu dopisu, který obdržel arabský list Al-Kuds al-Arabí po teroristickém útoku z 11. března 2004). Před tímto jednáním však varují odborníci na terorismus i odborníci na média. Je také nutné konstatovat, že ve sledovaném období česká tištěná média k těmto praktikám přistupovala jenom výjimečně. Mnohem hrůznějších podob nabývají v audiovizuálních médiích v souvislosti s tzv. Islámským státem.

Během standardizovaných rozhovorů s šéfredaktorem časopisu Respekt Erikem Taberym, mediálním odborníkem Janem Jirákem a odborníkem na hrozby terorismu Andorem Šándorem bylo potvrzeno, že princip náležité nestrannosti je korektní a potřebnou záležitostí. Erik Tabery je přesvědčen, že vzhledem k tomu, že teroristické útoky jsou kriminálními (a nikoli společenskými) jevy, musí jít vyváženost stranou, Jan Jirák tvrdí, že tyto hrůzné činy je třeba formou komentářů odsuzovat (avšak formou analýz podle něj již ne) a Andor Šándor si neumí představit, že by komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích mohly vést k ospravedlňování těchto činů.

Z hlediska kvantitativních změn se v českých tištěných médiích na počátku 21. století v případě teroristických útoků jednoznačně zvyšuje množství informací o těchto činech. Je to dáno tzv. koncepcí zpravodajských hodnot, která určuje pravděpodobnost toho, zda událost projde branou médií a stane se z ní zpráva a dále bude jako taková mediována. Mezi těmito hodnoty zaujímá významné postavení negativita. Z toho vyplývá, že právě teroristické útoky mají velkou pravděpodobnost dostat se do českých tištěných médií na počátku 21. století.

Aplikace principu náležité nestrannosti se v případě teroristických útoků projevila rozdílným způsobem u bulvárních a seriózních českých tištěných médií na počátku 21. století. Konkrétně deník Blesk se snažil své čtenáře především šokovat, zatímco například Právo nebo Mladá fronta DNES přinášely o daných událostech informace. Ve většině případů se dané události dostaly na přední stránku novin (např. v kontextu teroristického útoku z 11. září 2001), případně jim byla věnována podstatná část daného vydání. Podobně tomu bylo i u zpravodajských časopisů Reflex a Respekt.

Kontroverze z informování o teroristických útocích vyplývá především z faktu, že právě šíření podobných zpráv je jedním z hlavních cílů teroristů. Terorismus je totiž odborníky považován za jednu z variant psychologického boje, jehož následky jsou médií zesilovány až do podoby negativního psychologického působení těchto činů na veřejnost. Šíření děsu a strachu díky médiím tak vlastně do jisté míry nahrává teroristům. Je však nutné konstatovat, že existují i názory, podle kterých negativní zprávy mohou vyvolávat také pozitivní důsledky - například pocit soucitu, sounáležitosti s oběťmi atd.

Během standardizovaných rozhovorů s šéfredaktorem časopisu Respekt Erikem Taberym, mediálním odborníkem Janem Jirákem a odborníkem na hrozby terorismu Andorem Šándorem bylo potvrzeno, že koncepce zpravodajských hodnot je korektní a potřebnou záležitostí. Erik Tabery je přesvědčen, že společnost má mít k dispozici dostatek informací (zároveň se však podle něj novináři nesmějí stávat pouhým poslem teroristů), Jan Jirák tvrdí, že dané události mají potřebné informační kvality k tomu, aby byly medializovány, a Andor Šándor poukazuje na skutečnost, že současný mediální svět často touží pouze po senzacích a zobrazování toho nejhoršího, co se ve světě děje, a proto je nevyhnutelné, že o teroristických činech zásadním způsobem informuje navzdory všem výše zmíněným rizikům.

Tato diplomová práce tedy poukázala na důležité faktory související s provázaností teroristických činů a českých tištěných médií na počátku 21. století. Jejím praktickým přínosem by mělo být upozornění na rizika z toho vyplývající. Teroristé se snaží využít médií k psychologickému tlaku na veřejnost (a zprostředkovaně také na politické elity) a média jsou do této „hry“ ze své podstaty nevyhnutelně vtažena. V případě, že jsme těmto skutečnostem schopni porozumět, budeme se jim snad schopni také bránit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BEDNÁŘIK P., JIRÁK J. a KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8

BRACKETT, D. W. *Svatý teror. Armageddon v Tokiu*. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1998, ISBN 80-204-0669-7

BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, ISBN 80-902670-1-7

BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II*. Vydání 1. Praha: Police History, 1999, ISBN 80-902670-4-1

CARR, C. *Dějiny terorismu*. Vydání první. Praha: Práh, 2002. ISBN 80-7252-063-6

FOLTIN, P., ŘEHÁK, D., STOJAR, R. *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. ISBN 978-80-7278-443-1

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1

HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1

HOBSBAWM, E. J.: *Globalizace, demokracie a terorismus*, Vyd. 1., Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1725-3

HUK, J., *Sociologie médií*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 20078. ISBN 978-80-86723-65-5

HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací*. Vydání první. Praha: Rybka Publishers, 2001, ISBN 80-86182-49-5

Kolektiv autorů. *Světový terorismus od starověku až po útok na USA*. Vydání první. Praha: Svojtka & Co., 2001. ISBN 80-7237-340-4

KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8

McLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2., rev. vyd. Praha: Mladá fronta, 2011. SBN 978-80-204-2409-9

McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-840-6

McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vydání 4. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5

MIKA, O. *Současný terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-409-8

MRÁZEK, J. in SCHEU, H. CH., et al. *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha: Univerzita Karlova – Evropské informační středisko, 2005. ISBN 80-85889-67-6

MUSIL J. *Sociální a mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0

OSVALDOVÁ, B., HALADA, J., et al. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Dotisk třetího, rozšířeného vydání. Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-266-7

PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. První vydání. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-7261-237-6.

- POSPÍŠIL J., ZÁVODNÁ L. S. *Mediální výchova*. Vydání první. Praha: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-4
- PROKOP, D. *Boj o média*. První vydání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0618-6
- REIFOVÁ, I., et al. *Slovník mediální komunikace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7
- SOULEIMANOV, E. (ed.). *Terorismus (Pokus o porozumění)*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-038-4
- STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. Vyd.8. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2007
- STRMISKA, M.: *Terorismus demokracie (Pojetí a typologie subverzivního teroristického násilí v soudobých demokraciích)*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2755-X
- TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*, Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8
- VERNER, P., *Propaganda a manipulace*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0
- VERNER, V. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. ISBN 978-80-7452-027-3
- VERNER, V. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-007-5
- VERNER, V. *Úvod do praktické žurnalistiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-87-7

VERNER, V. *Zpravodajství a publicistika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-88-4

VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Vydání první. Praha: Beta Books, 2007, ISBN 978-86851-64-8.

ZEMAN, J. *Terorismus*. Vydání 1. Praha: Triton, 2002. ISBN 80-7254-305-9

Seznam použitých zahraničních zdrojů

FERRACUTI, F. in *International terrorism and drug connections*. Ankara: Ankara University, 1984

JENKINS, B., M. in. *Countering the new terrorism*. Washington: RAND, 1999. ISBN 0-8330-2667.4

Seznam použitých internetových zdrojů

Media projekt. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/MP_2014_1+2Q_zprava.pdf

Terorismus. [online]. [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/terorismus.html>

Seznam použitých novin

Blesk. Praha: Ringier ČR, 2001, roč. 10, č. 213, ISSN 1210-5333

Blesk. Praha: Ringier ČR, 2004, roč. 13, č. 61, ISSN 1210-5333

Blesk. Praha: Ringier ČR, 2005, roč. 14, č. 158, ISSN 1210-5333

Blesk. Praha: Ringier ČR, 2010, roč. 19, č. 75, ISSN 1210-5333

Hospodářské noviny. Praha: Economia, 2001, roč. 45, č. 177, ISSN 0862-9587

Hospodářské noviny. Praha: Economia, 2004, roč. 48, č. 51, ISSN 0862-9587

Hospodářské noviny. Praha: Economia, 2005, roč. 49, č. 132, ISSN 0862-9587

Hospodářské noviny. Praha: Economia, 2010, roč. 54, č. 62, ISSN 0862-9587

Mladá fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2001, roč. 12, č. 213, ISSN 1210-1168

Mladá fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2004, roč. 15, č. 61, ISSN 1210-1168

Mladá fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2005, roč. 16, č. 158, ISSN 1210-1168

Mladá fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2010, roč. 21, č. 75, ISSN 1210-1168

Mladá fronta Dnes. Praha: MAFRA, 2014, roč. 25, č. 252, ISSN 1210-1168.

Právo. Praha: Borgis, 2001, roč. 11, č. 213, ISSN 1211-2119

Právo. Praha: Borgis, 2004, roč. 14, č. 61, ISSN 1211-2119

Právo. Praha: Borgis, 2005, roč. 15, č. 158, ISSN 1211-2119

Právo. Praha: Borgis, 2010, roč. 20, č. 75, ISSN 1211-2119

Seznam použitých časopisů

Reflex. Praha: Ringier ČR, 2001, roč. 12, č. 38, ISSN 0862-6634

Reflex. Praha: Ringier ČR, 2004, roč. 15, č. 12, ISSN 0862-6634

Reflex. Praha: Ringier ČR, 2005, roč. 16, č. 28, ISSN 0862-6634

Reflex. Praha: Ringier ČR, 2010, roč. 21, č. 14, ISSN 0862-6634

Respekt. Praha: R-Presse, 2001, roč. 12, č. 38, ISSN 0862-6545

Respekt. Praha: R-Presse, 2004, roč. 15, č. 12, ISSN 0862-6545

Respekt. Praha: R-Presse, 2005, roč. 16, č. 28, ISSN 0862-6545

Respekt. Praha: *Economia*, 2010, roč. 21, č. 21, ISSN 0862-6545

Respekt. Praha: *Economia*, 2014, roč. 25, č. 38, ISSN 0862-6545

Respekt. Praha: *Economia*, 2014, roč. 25, č. 42, ISSN 0862-6545

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Typologie terorismu dle akčního rádia	17
Tabulka 2: Typologie terorismu dle motivace	20

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Standardizovaný rozhovor (Erik Tabery).....	I
Příloha B – Standardizovaný rozhovor (Jan Jiráek).....	III
Příloha C – Standardizovaný rozhovor (Andor Šándor).....	IV
Příloha D – Titulní strana (Hospodářské noviny).....	VI
Příloha E – Titulní strana (Právo).....	VII
Příloha F – Titulní strana (Mladá fronta DNES).....	VIII
Příloha G – Titulní strana (Blesk).....	IX
Příloha H – Titulní strana (Reflex).....	X
Příloha CH – Titulní strana (Respekt).....	XI

PŘÍLOHY

Příloha A – Standardizovaný rozhovor (Erik Tabery – šéfredaktor Respektu)

Jste toho názoru, že by česká tištěná média měla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se také teroristům o motivech a správnosti jejich činů? Z jakých důvodů?

Pokud to bereme z pohledu vyváženosti, tak ne, protože tady nejde o společenský jev ale o kriminální. Na druhé straně, smyslem práce novinářů je, že mají zjišťovat informace a pomáhat čtenářům, aby se v problému orientovali. Proto, pokud to jde, je dobré s teroristy mluvit. Nedával bych jim ale prostor rozhovoru, s jejich odpověďmi bych pracoval v textu, kde se dají zasadit do kontextu.

Myslíte si, že by se komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů? Z jakých důvodů?

Ano, je to prostě kriminální čin, takže tady nemůže být obava z nějaké nevyváženosti. Útoky z 11. září odsoudili téměř všichni publicisté a je to naprosto logické.

Domníváte se, že by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky? Z jakých důvodů?

Ano, obojí je informace. V obou případech je ale vždy nutné je zasadit do kontextu. Teroristický útok vždy souvisí s nějakým hlubším problémem a společnost má mít dostatek informací, aby chápala jejich kontext.

Považujete za vhodné, aby se v českých tištěných médiích zásadní měrou informovalo o teroristických útocích a tím pádem se také naplňovala teroristická snaha o šíření strachu a paniky? Z jakých důvodů?

Každý novinář a každé médium si musí uvědomovat svou společenskou odpovědnost. To znamená, že novináři nemají naskakovat na marketingové akce firem, politických stran či PR agentur. Podobně je to u teroristů. V žádném případě bych nevysílal jejich videa a neukazoval jejich materiály, protože to je právě jejich cílem. Novináři se od běžných lidí (dejme tomu na sociálních sítích) mají lišit tím, že poznají, co je důležité, znají kontext událostí apod. To znamená, že mají používat kritické myšlení a nestávat se poslem teroristů.

Příloha B – Standardizovaný rozhovor (Jan Jiráček – mediální odborník)

Jste toho názoru, že by česká tištěná média měla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se také teroristům o motivech a správnosti jejich činů? Z jakých důvodů?

Myslím, že česká média by měla od teroristů vyjádření získat a pro čtenáře/diváky je shrnout, ale neměla by teroristy nechat promlouvat v přímé řeči, natož na obrazovce (podobně to dělala BBC v případě Severního Irsku).

Myslíte si, že by se komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů? Z jakých důvodů?

Myslím, že komentář může být odsuzující, ale analýza ne, ta se má snažit věci vykládat, ne soudit. Musí ale být jasné, co se na teroristických útocích odsuzuje.

Domníváte se, že by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky? Z jakých důvodů?

Myslím, že z hlediska informační kvality není důvod dělat mezi nezdařeným a dokonaným činem rozdíl. Ale záleží na okolnostech. Vždycky platí, že by publikum mělo znát motivy útočníků.

Považujete za vhodné, aby se v českých tištěných médiích zásadní měrou informovalo o teroristických útocích a tím pádem se také naplňovala teroristická snaha o šíření strachu a paniky? Z jakých důvodů?

Informování o teroristických útocích nemusí nutně být šířením strachu a paniky. Naopak - může jít o poučení o lepší prevenci, o úspěšných zásazích atd.

Příloha C – Standardizovaný rozhovor (Andor Šándor – odborník na hrozby terorismu)

Jste toho názoru, že by česká tištěná média měla v případě teroristických útoků dávat možnost vyjádřit se také teroristům o motivech a správnosti jejich činů? Z jakých důvodů?

Neměli, obzvlášť těm, co ty činy páchají, ale jsme toho svědky a obávám se, že i ve zvýšeném počtu budeme. Vidíme veřejné vraždy teroristy z IS, kdy i oběti sdělují tzv. důvod své popravky. V minulosti především hlavní představitelé strany Sinn Féin Adams a McGuinness často vystupovali v britských médiích, jejich hlasy byly do poloviny 90. let dabovány. Sinn Féin byla považována za politické křídlo IRA a oba zmínění politici se účastnili i na jejich bojových akcích.

Myslíte si, že by se komentáře a analýzy teroristických útoků v českých tištěných médiích měly snažit o jednoznačné odsouzení těchto činů? Z jakých důvodů?

Neumím si představit, že by podobné analýzy a komentáře mohly vést k ospravedlňování teroristických útoků. To za prvé. Dále si myslím, že novináři mohou jen těžko pouze popisovat teroristické činy. Často se proti jejich brutalitě musí vyhranit. Na druhou stranu je ale problém, že stále neexistuje mezinárodně uznávaná definice terorismu. A tak lidé, kteří jsou u nás označováni za teroristy, jsou jinde považováni za hrdiny.

Domníváte se, že by česká tištěná média měla dát stejný prostor informování o nezdařeném teroristickém útoku jako o dokonaném teroristickém útoku s tragickými následky? Z jakých důvodů?

Problém je v tom, že o nezdařených teroristických útocích média často nejsou vůbec informována. Mnohdy totiž není příliš vhodné dávat do médií informace o tom, jak se nějakému teroristickému útoku podařilo zabránit. Mohlo by tím dojít k vyzrazení určitých tajných skutečností. A proto si myslím, že média nemohou dát stejný prostor něčemu, o čem vlastně nic neví.

Považujete za vhodné, aby se v českých tištěných médiích zásadní měrou informovalo o teroristických útocích a tím pádem se také naplňovala teroristická snaha o šíření strachu a paniky? Z jakých důvodů?

Současný mediální svět často touží pouze po senzacích a zobrazování toho nejhoršího, co se ve světě děje. Je faktem, že v případě teroristických útoků to skutečně nahrává teroristům. Ti tak opravdu mohou šířit strach a paniku. Neznám ale způsob, jak tomu zabránit. Mediím něco takového prostě není možné vnutit.

2005... osit... 2005... 2005...

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

SPOLEČNOST, EKONOMIKA A POLITIKA V SOUVISLOSTECH

Při bombových atentátech v Londýně zahynuly desítky lidí, stovky jsou zraněny

Úder v metropoli radikálních islamistů str. 2

Analýza: Terorismus v Evropě str. 3

On-line zpravodajství www.lhned.cz

Cena 17 Kč... V exkluzivní spolupráci s listy Handelsblat a THE WALL STREET JOURNAL EUROPE... pátek at neděle / 8. - 10. července 2005 + číslo 132

Svět investoval stamiliardy. A teror se dál vrací

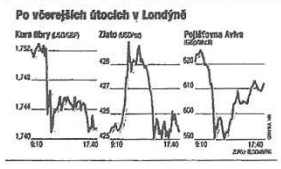
Při útok... Svět investoval stamiliardy... Svět investoval stamiliardy. A teror se dál vrací.

Útok zaskočil Londýn i G8

Exploze byly namířeny proti summitu G8, prohlásil britský premiér Blair.

Edgware Road, 9,17 londýnského Casa. Vybouch v metru zničilo vlak, prorazil ze stáží další soupravy.

Konec olympijských her... Představitelé Mezinárodního olympijského výboru však věra...

Poražený summit... Když Bush vyzval k pokračování...

UDÁLOSTI... ČP: 21 tisíc za akcii... Němce v. Boreňová... Karadžić junior zatčen... vláda poověřila Mayo...

ROZPOČET NA ROK 2006... Nový schodek dle ČSSD: 76 miliard... Lanča Žilavská, Petr Kolář...

Okamžitě šepory nepřináší reformy... Minister práce Zdeněk Široch... Přestože BfC financí Šobotka...

Dnes v HOSPODÁŘSKÝCH NOVINÁCH... Dosud nepublikovaný záznam rozhovoru Voskovce a Wericha...

Praktické řešení... 2005...

Praktické řešení... 2005...

PRÁVO

ce

3. srpna

11. srpna

12. srpna

13. srpna

14. srpna

15. srpna

16. srpna

17. srpna

18. srpna

19. srpna

20. srpna

21. srpna

22. srpna

23. srpna

24. srpna

25. srpna

26. srpna

27. srpna

28. srpna

29. srpna

30. srpna

31. srpna

WWW.PRAVO.CZ

STYL *magazín*

Krkonosé
protné
lyžařská
magistrála

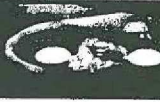
PRÁVO

Magazín

Fenomén
na lyžích:
Kateřina
Neumannová

PÁTEK 12. BŘEZNA 2004 NEZÁVISLÉ NOVINY ROČNÍK 14 / ČÍSLO 61 9 Kč

**Dubaj chystá
nový div světa**
ZAJÍMAVOSTI

**S Pavlem Zunou
otevřeně o všem**
Zítřa STYL NA VIKEND

Teroristé utopili Madrid v krvi

Bomby ve třech příměstských vlacích zabily na 200 lidí a přes 1400 dalších zranily
● Vláda: za atentáty je baskická ETA ● Reuters: k útokům se přihlásila al-Kajdá

Vládní správa
Španělská policie Madrid ve věra stala třetím jedinou z nepřímých teroristických útoků v evropských státech.
Nepřímý útok byl proveden za pomoci tří vlaků, které vyjely z Madridu v úterý 11. března. Vlaky byly naplněny výbušninami, které vybuchly při zastavení vlaků v blízkosti Madridu.
V úterý dopoledne došlo k masakru na tři vlaky v okolí Madridu. Útoky způsobily smrt 200 lidí a zranění přes 1400 lidí. Útoky byly provedeny pomocí tří vlaků, které vyjely z Madridu v úterý 11. března.

Podezřelá dodávka
Policie v Madridu zadržela dodávku, která byla podezřelá z útoků. Dodávka byla zadržena v blízkosti Madridu. V ní byly nalezeny výbušniny a další náležitosti. Dodávka byla zadržena v blízkosti Madridu.

Dopl: velký útok na USA
Velký útok na USA. Útoky byly provedeny pomocí tří vlaků, které vyjely z Madridu v úterý 11. března. Útoky způsobily smrt 200 lidí a zranění přes 1400 lidí. Útoky byly provedeny pomocí tří vlaků, které vyjely z Madridu.

Al-Kajdá
Al-Kajdá se přihlásila k útokům. Al-Kajdá se přihlásila k útokům v Madridu. Al-Kajdá se přihlásila k útokům v Madridu.

**Dolly Buster vzdala
volby a z dolu ujeřa**
Karel Balač
Dolly Buster vzdala volby a z dolu ujeřa. Dolly Buster vzdala volby a z dolu ujeřa. Dolly Buster vzdala volby a z dolu ujeřa.

Útok na Romy stál budoucího vojáka život

Peti Konečný
Peti Konečný byl zraněn při útoku na Romy. Peti Konečný byl zraněn při útoku na Romy. Peti Konečný byl zraněn při útoku na Romy.

**Romové se
střetu vyhnuli**
Romové se střetu vyhnuli. Romové se střetu vyhnuli. Romové se střetu vyhnuli.

Vlak ho stáhl
Vlak ho stáhl. Vlak ho stáhl. Vlak ho stáhl.

Španělsko je varování. Už je to dost blízko

Reditel civilní rozvědky František Bublán tvrdí:
Reditel civilní rozvědky František Bublán tvrdí. Reditel civilní rozvědky František Bublán tvrdí.

Právo USA
Právo USA. Právo USA. Právo USA.

Příští týden bude teplo až 17 stupňů
Příští týden bude teplo až 17 stupňů. Příští týden bude teplo až 17 stupňů.

7712111211111

„Nikdy nás neporazíte!“ Tony Blair o teroristech, 7. 7. 2005

MLADÁ FRONTA

Zprávy z vašeho města

PRAHA

Nejnovější informace z vašeho okolí

DNES

www.idnes.cz

PÁTEK 8. ČERVENCE 2005

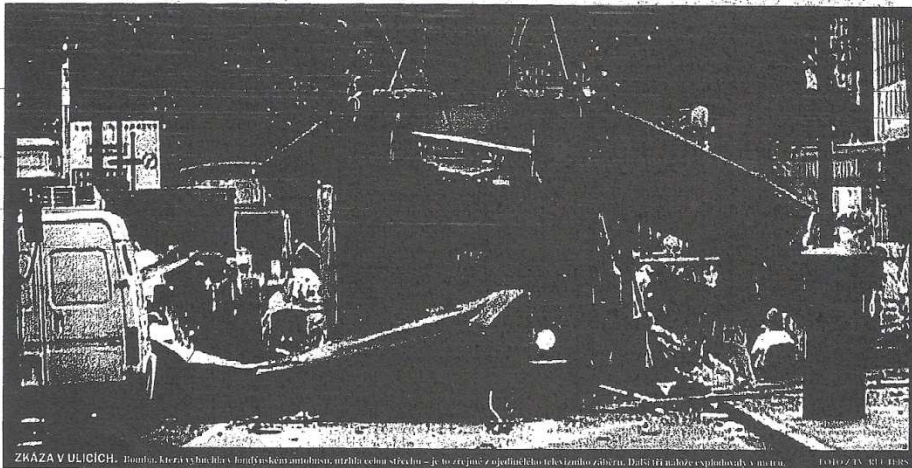
10,- Kč (pro předplatné 8,50 Kč) XVI / 158

Černý křížek v Londýně a čtyři útoky teroristů. A několik desítek mrtvých a více než 300 raněných

Útok na Londýn

**Teroristé vraždili v metru a v autobusu • Zemřely desítky nevinných lidí
Bomby zabíjely v ranní špičce • Starosta Londýna: Je to masová vražda**

ZKÁZA V ULICÍCH: Touha, která vybuchla v Londýnském autobusu, nřtřila celou střešinu – je to zřejmě z jediné fotoaparátu zabírajícího výhled z metru. Další foto ukazuje explozivní vlnu. FOTO: AP, REUTERS

Londýn zažil nejhorší útok od světové války

Londýn (Od naší spolupracovnice) - Londýn zažil krutý teror. Štěstí čtyř pumových útoků večer odřítla úmrtí stanic metra a zničila autobus. Zabíjela nejvíce nevinných lidí, stovky dalších zranila. Zhravené oběti teroristického útoku bloudí ulicemi města.

TONY BLAIR: Nepodléh je jin nežer to, co je našl zaml dšněh
Průjev na str. A20

Byl to nejhorší útok na Londýn od druhé světové války. Přišel den poté, co bylo bláznivě agito Velké Británie vyhlášen za pořadatele olympijských her v roce 2012. K útokům, který začal při dopravní špičce katedře před devátou hodinou ranní, se přidala další organizace Al-Kajda v Evropě. Tak se pojmenovala na své webové stránce. Respektovníci experti krkolomný úžev organizace citovali se skepsi, nicméně „udopis“ alioho skutečně připisali te teroristické organizaci Al-Kajda.

V Londýně panovalo peklo. Teroristé nedeřili u stanic metra Edgware Road, King's Cross a Liverpool Street. Další exploze doslova rezbovala do dvoupatrový autobus vpřeli. Zranění lidí kněž chvíle v potměšlých tunelích metra, kde mrazí úževli. Byl tam štiplavý kouř a panování ohrožený úževch.

Policie okamžitě nasadila nouzový plán, který třevovala od 11. září 2001. Znátaže, kdo právě jste, vyževla Londýňany. O útki ve školích se nehojše, postaráme se o ně. Večera nebylo jasné, zda teroristé spáchali sebevražedné atentáty, nebo odhlíželi nastartované pumpy.

Probuzení bylo kruté. Proč právě my? ptali se lidé

Londýn - Londýn a jeho obyvatele večera ráno ještě zažívali bezmnohou radost z vítězství nad Paříží v souboji o pořadatelství olympiády v roce 2012. Pak přišlo ráno a první bomba rozpřelala vagony vlna mezi stanicemi Aldgate a Liverpool Street. Britské procháze se hladaého saur. Rozpřel veřev ověšal strach a útkiv. Je to, jako kdybychom neměli prvo se rnoovat. Proč právě Londýn, kde spoje říjí stovky nřroductní, které mlaví slovňanji jazykě. Nevíí snad talentovanýho mláde, rozhodovala rukama Věcky McDevonova pobliž stanice Edgware Road, kde bomba vybuchla ve chvíli, kdy se nřřely vlaký.

Zprva nebylo jasné, zdaje je nehođa, či vybuchly bomby. První zprávy mlavily o elektrickém útkiv. Krůce po první explozi vlak nřředevavly další tři a nátko už nebyl na pochybích, co se dře.

Mimořádné zpravodajství MF DNES
3,3 strany informací a analýz

„Vzduch byl najednou plný kouře a střepů“

Londýn, Praha (opa, by) - Svědci výbuchu vzpomínají na kouř, paniku a nářek na rychlou reakci úževli a spracovníků metra.

podzemní dráhy byl negativ v šoku, ale pak rychle evakuovali stanice. Když byl v dalším vlaku, byl bych zastýpý sazemi.”

Michael Wren, Essex
Lidé propadali zoufalství
„Byl jsem na lince k Piccadilly, když podzemní dráha vyrazila kolem 8.45 z King's Cross. Pak přišel velký štek a vevy se nřřily koučem a prachem. Útkiví jase asi na čtyřicet minut. Někteří lidé začali propadat zotavliví s

Zprávy zdarma do vašeho mobilu
Etrotel live

RÁNO 12,90 ODPOLEDNE 15,19 (22) VEČER 12,90 BIO 11
PŘEDPLÁTE SI MF DNES 800 999 999

FOTOREPORTÁŽ

Stanice metra:
Park kultury – muselo zemřít
39 nevinných lidí, kteří ráno
spěchali do práce nebo do školy,
aby se lidé stali lidmi?

FOTOGRAF JAN ŠIBÍK DOKUMENTUJE MOSKVVU PO TERORIST
VOLÁNÍ PO OD

Ty květiny tu dlouho nevydrží.
Večer je uklízející čtyři moskevského metra
odnesou. Vyhodí je? Odnosou do kostelů?
Na hřbitov? Nebo je někdo bude ráno
prodávat nanovo? I když **OBYVATELÉ
MOSKVVY** jistotu nemají, přesto další a další
rudé karafiáty a růže přinášejí od okamžiku,
kdy metro ráno otevrou.

DO STANIC LUBJANKA A PARK KULTURY ně-
kteří přicházejí opakovaně. Den
co den. Celý týden. Atraktivní
Moskvanky na neskutečně vysokých
podpatcích mlčky postávají
vedle chudých důchodců. Moskva
se ponořila do smutku. Nikdo
do nikoho nevráží ramenem,
všichni jsou ohleduplní, decentní,
tíší. Je to vůbec Moskva? Jsou tu
k vidění samé vážné, zachmuřené
tváře. I fidiči na přechodech dá-
vají přednost chodcům a policist-

ky v modrošedých uniformách se
tváří soustrastně. Opilé plačící
bezděvkyni, kterou by jindy
nemilosrdně vykázali, pomáhá-
jí pietně zapálit svíčku. Jejich
svalnatí kolegové s beranicemi
a obušký tlumeným hlasem prosí:
„Lidé dobří, ustupte trochu. Nech-
te projít ty, kdo přicházejí položit
květiny.“

Tragédie pondělních atentátů
na moskevské metro obyvatele
metropole semkla. Na perónech,

komentáře

ZAHRAŇNÍ POLITIKA STR. 15

Mezi Východem a Západem
Co znamená návštěva amerického a ruského prezidenta pro českou politiku.

ERIK TABERY

TOP 09 STR. 16

Top 9 procent
Na programu TOP 09 zaujme, že je jaksi mimo čas. A také to, že myslí jen na lidi, kteří se mají dobře.

JAN MACHÁČEK

CÍRKEV STR. 17

Logika hříchu
Katolická církev, zmítaná skandálem se zneužíváním dětí, by měla logice hříchu a pokání rozumět lépe než kdo jiný.

PETR TŘEŠŇÁK

GLOSA STR. 17

Syndrom Ursula
Německá kancléřka Merkelová v Turecku prohlásila, že si nepřeje jeho plné členství v Evropské unii.

KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ

Kavkaz teď

Masakr v moskevském metru byl terorismus, s touto nálepkou by si ale Rusové vystačit neměli

□ MAREK ŠVEHLA

Když si před deseti lety po vyhlášení druhé intifády (povstání) začali mladí Palestinci v jeruzalémských kavárnách a autobusech odpalovat nálože připravené na svých tělech. Západ si lámal hlavu, kdo tihle lidé jsou. Jak to, že jim stojí za to zmařit svůj život jen kvůli tomu, aby při tom zabili co nejvíc náhodně vybraných, nevinných lidí. Řadu reportáží a rozhovorů o pachatelích a jejich rodinách či kamarádech završil film *Ráj hned teď*. Ve všech výpovědích se před námi začal odhalovat spletitý svět fanatismu, klanových struktur a těžko srozumitelné vendety, v němž se najednou samotní pachatelé, mladí lidé s malou životní perspektivou, ztráceli jako nepodstatní. Viděli jsme spíš hybatele, kteří sledovali své politické a mocenské cíle, k nimž použili celkem nezajímavé pěšáky.

Hrůza a smutek, které teď omračují Moskvu po dvou útocích v metru z minulého týdne, při nichž zahynulo čtyřicet lidí, tyto otázky vrací. Kdo jsou ti pachatelé a co sledují? Nakolik jsou strůjci pomsty, která může mít i legitimní rysy? Nakolik si to máme spojit se skandální politikou ruské vlády na severním Kavkaze a smutnou lhostejností ruské veřejnosti vůči ní? A nakolik můžeme ruskou situaci srovnávat s Izraelem, kde jakékoli použití terorismu odmítáme jako naprosto nepřijatelné?

Co bylo dřív

Odpalování náloží připravených na vlastním těle uprostřed náhodného davu je cynický zločin, pro nějž ani nemáme správné pojmenování: sebevražedný atentátník, jak tomu říkáme, je eufemismus pro čin, který je především chladnokrevnou vraždou, při níž je sebevražda až vedlejším „produktem“. Navíc zasahuje společnost jako celek, neboť vyvolává strach, úzkost a nejistotu.

Mrtví z Moskvy zaslouží nejvyšší míru soustrastí, o tom není pochyb. Kromě jejich tragédie ale nelze pominout ani širší kontext celé události, tedy dění na severním Kavkaze. Tam totiž velmi názorně vidíme, jak vypadá prosazování ruského vlivu v praxi. Napřed to byly dvě zničující čečenské války, po nich pak pokračující krutosti páchané ruskou armádou a policií. Dále budování „státnosti“ v podobě odpudivého autokrata z místní mafiánské struktury dosazeného Moskvou k moci. Naprosté vymazání právního státu a nulová snaha o jeho ustavení.

Území, kde jsou výbuchy, střílení, únosy a další násilnosti na pořadu všedního dne.

Tak vypadá místo, kde se Rusové rozhodli podržet svoje pojetí práva a pořádku a kde místním lidem nenabídlí nic, co by vykazovalo nějakou známku přitažlivosti. Rusové jsou přitom daleko od něčeho, co by připomínalo celospolečenskou debatu o smyslu a oprávněnosti toho všeho. Je to vlastně ještě mnohem horší: kritici vládní kavkazské politiky v Rusku končí život kulkou neznámých vrahů.

Kolem konfliktu ve Svaté zemi je také hodně emocí. Také tam hodně lidí vidí Izrael jako okupanta a Palestince jako oběť. Jenže zatímco v Izraeli vidíme jasně příčiny a následky (pokud by se Arabové nesnažili Izrael opakovaně zničit a nemluvili o tom dodnes, k okupaci Západního břehu a Gazy by nedošlo), Kavkaz se stal prostě jen terčem ruské imperiální politiky a nečá se tam najít nic, co by sloužilo Rusům k omhuvě. Terorismus v moskevském metru pak v tomto směru nelze nevnímat jako reakci na to, čemu kritici ruské politiky na Kavkaze říkají ruský státní terorismus. A jestli adekvátní? Tak pro Rusy otázka nestojí. Klíčové je, aby správně pochopili ony příčiny a následky a zkusili situaci změnit.

Co teď

Atentáty v jeruzalémských kavárnách a autobusech ustaly poté, co palestínští vůdci pochopili bezvýchodnost teroru a snaží se o prosazení své politiky jinou cestou. Od takové vize je ale Kavkaz daleko, tam Rusové všechny pokusy o vznik autonomní politické reprezentace rozprášili.

Přesto nic z výčtu kavkazské mizerie neodpovídá na otázku, jak by tedy měl legitimní odpor proti putinovské nadvládě vypadat. Pouze tušíme, že výjev z nástupiště moskevského me-

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jan Chalupa

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Terorismus a česká tištěná média na počátku XXI. století

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 11

Počet titulů českých použitých zdrojů: 62

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 2

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber